

Ministerstwo Rolnictwa
i Rozwoju Wsi

RAPORT Z REALIZACJI

STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA 2030

w okresie: od 15 października 2019 do 31 grudnia 2022

Warszawa, styczeń 2023 r.

Spis treści

Wprowadzenie	3
1.1. Zmiany w klasyfikacji i typologii obszarów wiejskich.....	5
1.2. Powierzchnia i ludność obszarów wiejskich w Polsce	9
3. Realizacja celu głównego SZRWRiR 2030 w latach 2020-2022	14
3.1 Uwarunkowania stanu realizacji celu głównego SZRWRiR 2030	14
3.2 Ocena wskaźnikowa stanu realizacji celu głównego SZRWRiR 2030	17
4. Opis realizacji celu szczegółowego I Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej	20
4.1 Ocena wykonania realizacji celu szczegółowego I w latach 2020-2022	20
4.2 Ocena wskaźnikowa stanu realizacji celu szczegółowego I.....	24
4.3 Stan realizacji projektów strategicznych celu szczegółowego I.....	28
5. Opis realizacji celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska.....	32
5.1 Ocena wykonania realizacji celu szczegółowego II w latach 2020-2022.....	32
5.2 Ocena wskaźnikowa stanu realizacji celu szczegółowego II.....	36
5.3 Stan realizacji projektów strategicznych celu szczegółowego II.....	40
6. Opis realizacji celu szczegółowego III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa	42
6.1 Ocena wykonania realizacji celu szczegółowego III w latach 2020-2022.....	42
6.2 Ocena wskaźnikowa stanu realizacji celu szczegółowego III	46
6.3 Stan realizacji projektów strategicznych celu szczegółowego III	49
7. Informacja o realizacji wybranych działań i programów pomocowych MRiRW służących realizacji celów SZRWRiR 2030.....	50
Podsumowanie	58
Spis wykresów.....	60
Spis tabel	61
Spis map	61

Wykaz skrótów:

COBORU	Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych
FGR	Fundusz Gwarancji Rolniczych
FUA	Funkcjonalne Obszary Miejskie (od ang. functional urban areas)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KOWR	Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa
KPO	Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności
KRUS	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
MFIPR	Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej
MonAliZa	(Monitoring-Analiza-Zarządzanie) - informatyczny system monitorowania realizacji projektów strategicznych
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
MRiRW	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
PPP	Parytet Siły Nabywczej
PROW 2014-2020	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
RHD	Rolniczy Handel Detaliczny
RRF	Recovery and Resilience Facility (Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności)
STRATEG	system gromadzący wskaźniki wykorzystywane do monitorowania realizacji strategii obowiązujących w Polsce (na poziomie krajowym, ponadregionalnym i wojewódzkim) oraz w Unii Europejskiej (strategia Europa 2020)
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
SZRWRiR 2012-2020	Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020
SZRWRiR 2030	Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030
WPR	Wspólna Polityka Rolna
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Wprowadzenie

Raport przedstawia wyniki realizacji *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030* (SZRWRiR 2030) od momentu jej przyjęcia przez Radę Ministrów 15 października 2019 roku¹ do końca 2022 roku.

W ocenie efektów realizacji SZRWRiR 2030 posłużono się zestawem wskaźników określonych w strategii, do których włączone zostały również wybrane wskaźniki średniookresowej strategii rozwoju kraju, tj. *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* powiązane z celami SZRWRiR 2030.

W raporcie wykorzystane zostały także dane Głównego Urzędu Statystycznego, w tym m.in. pochodzące z Systemu STRATEG, który jest publicznie dostępnym, aktualizowanym przynajmniej raz w kwartale, systemem Głównego Urzędu Statystycznego wspierającym proces monitorowania rozwoju. System ten pełni również funkcję repozytorium wskaźników pochodzących z różnych strategii w tym m.in. strategii Europa 2020, krajowej Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i 8 strategii rozwoju dotyczących: innowacyjności i efektywności gospodarki, transportu, bezpieczeństwa energetycznego, środowiska, rozwoju regionalnego, kapitału ludzkiego, kapitału społecznego, zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa. W systemie znajdują się ponadto wskaźniki z ponadregionalnych i wojewódzkich strategii, Umowy Partnerstwa, Krajowych i Regionalnych Programów Operacyjnych, a także *Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych*².

Raport uwzględnia również szerszy kontekst wynikający ze zmian zachodzących w Polsce i przemian o zasięgu globalnym. W dokumencie zostały zaprezentowane wyniki analiz wielopłaszczyznowych dotyczących wymiaru społecznego, gospodarczego, środowiskowego i przestrzennego tych zmian.

W szczególności wzięto pod uwagę możliwy wpływ na efekty realizacji SZRWRiR 2030 megatrendów zidentyfikowanych we wstępnym projekcie dokumentu bazującego na wynikach projektu GOSPOSTRATEG-III/0032/2020 pt.: *Operacjonalizacja Systemu Zarządzania Rozwojem Polski. Udoskonalenie i wprowadzenie innowacyjnych i skutecznych rozwiązań do systemu społeczno-gospodarczego i przestrzennego w ramach długookresowego programowania polityki rozwoju oraz wybrane wyniki raportu z oceny ex-post Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020*³.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że sformułowane w SZRWRiR 2030 kluczowe wyzwania i potrzeby sektora rolno-spożywczego oraz obszarów wiejskich nie straciły na swojej aktualności, jednakże pandemia COVID-19 oraz obecna sytuacja społeczno-gospodarcza

¹ Uchwała Rady Ministrów z dnia 15 października 2019 r. w sprawie przyjęcia „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030” weszła w życie 6 grudnia 2019 r., tj. w dniu następującym po dacie ogłoszenia w Monitorze Polskim.

² Informacje za: <https://strateg.stat.gov.pl/#/o-systemie>.

³ Ewaluacja ex-post SZRWRiR 2012-2020 została wykonana w 2022 r. przez zespół KB Pretendent z Wrocławia.

spowodowana w głównej mierze zbrojną agresją Rosji na Ukrainę, generują nowe wyzwania, wymagające odpowiednich reakcji i działań.

Wyzwaniem pozostają natomiast różnice w rozwoju części regionów Polski, zróżnicowanie wewnątrz regionów, również w układzie miasto/wieś i zmiany demograficzne. Wynikają one w dużej mierze z faktu skupienia dotychczasowych inwestycji w dużych ośrodkach miejskich, a także braku wystarczającej liczby miejsc pracy i niskich płac, powodujących niemożność osiągnięcia przez mieszkańców terenów wiejskich dochodów pozwalających na utrzymanie na satysfakcjonującym poziomie siebie i rodziny w miejscu zamieszkania.

1.1. Zmiany w klasyfikacji i typologii obszarów wiejskich

Statystyka publiczna w badaniach i analizach wykorzystuje w prezentacji danych dla obszarów wiejskich następujące klasyfikacje i typologie:

- obszary wiejskie według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT),
- typologia oparta na siatce kilometrowej (gridy),
- klasyfikacja jednostek przestrzennych według stopnia urbanizacji (DEGURBA),
- typologia miejsko-wiejska według Urzędu Statystycznego Unii Europejskiej (EUROSTAT) oraz typologia regionów według Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD).

Na podstawie TERYT statystyka publiczna wyróżnia dwa rodzaje obszarów:

- obszary miejskie (miasta) obejmujące tereny położone w granicach administracyjnych miast, czyli obszary gmin miejskich oraz miast w gminach miejsko-wiejskich;
- obszary wiejskie (wsie) obejmujące tereny pozostające poza granicami administracyjnymi miast, na które składają się obszary gmin wiejskich i części wiejskie gmin miejsko-wiejskich.

Mapa 1. Obszary miejskie i wiejskie wg TERYT (2020 r.)

Źródło: <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/podzial-administracyjny-polski/rodzaje-gmin-oraz-obszary-miejskie-i-wiejskie/>

Komisja Metodologiczna na posiedzeniu 13 maja 2022 r. przyjęła, że do praktyki statystycznej wejdzie nowa metoda delimitacji obszarów wiejskich, wyróżniająca następujące grupy obszarów wiejskich⁴:

1) **aglomeracyjne – obszary wiejskie** znajdujące się w granicach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych (FUA) miast wojewódzkich lub w granicach FUA pozostałych miast, liczących co najmniej 150 tysięcy mieszkańców⁵:

- aglomeracyjne dużej gęstości – spełniają jednocześnie warunki dla obszarów aglomeracyjnych oraz warunek gęstości zaludnienia większej od średniej gęstości zaludnienia dla Polski⁶,
- aglomeracyjne małej gęstości – spełniają jednocześnie warunki dla obszarów aglomeracyjnych oraz warunek gęstości zaludnienia równej lub mniejszej od średniej gęstości zaludnienia dla Polski;

2) **pozaaglomeracyjne – obszary wiejskie** znajdujące się poza granicami FUA miast wojewódzkich lub poza granicami FUA pozostałych miast liczących co najmniej 150 tysięcy mieszkańców:

- pozaaglomeracyjne dużej gęstości – spełniają jednocześnie warunki dla obszarów pozaaglomeracyjnych i warunek gęstości zaludnienia większej od 1/3 gęstości zaludnienia dla Polski,
- pozaaglomeracyjne małej gęstości – spełniają jednocześnie warunki dla obszarów pozaaglomeracyjnych i warunek gęstości zaludnienia równej lub mniejszej od 1/3 gęstości zaludnienia dla Polski.

Celem nowej delimitacji obszarów wiejskich do celów statystycznych jest zapewnienie jednolitej prezentacji wyników badań statystycznych statystyki publicznej dotyczących obszarów wiejskich. Zastosowanie przyjętej przez GUS delimitacji umożliwi szczegółowe prezentowanie danych na temat obszarów wiejskich wg różnych typów tych obszarów.

Obszary wiejskie aglomeracyjne odpowiadają zasięgom poszczególnych Funkcjonalnych Obszarów Miejskich. Obszary wiejskie pozaaglomeracyjne stanowią 81% liczby obszarów wiejskich kraju.

Obszary wiejskie pozaaglomeracyjne dużej gęstości koncentrują się pomiędzy liniami łączącymi miasta: Wrocław, Poznań, Gdańsk, Warszawę, Lublin, Rzeszów.

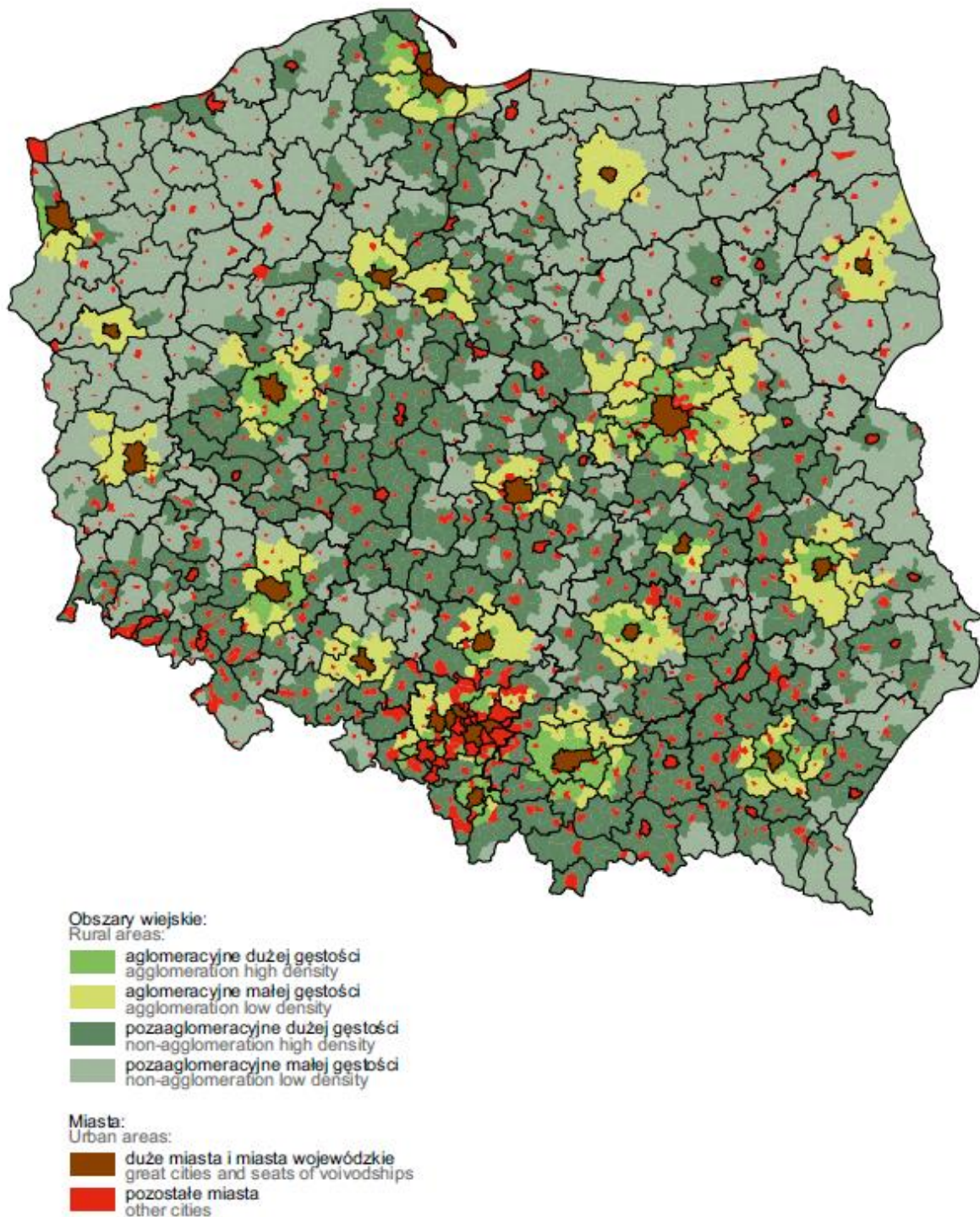
Obszary wiejskie pozaaglomeracyjne małej gęstości występują w północno-zachodniej i północno-wschodniej części kraju, przy wybranych granicach wojewódzkich np. Północnym Mazowszu, pomiędzy województwem wielkopolskim i kujawsko-pomorskim oraz kujawsko-pomorskim i pomorskim oraz na terenach w pobliżu granic Państwa – w obszarze karpackim i sudeckim.

⁴ Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022, s. 245.

⁵ Do grupy miast powyżej 150 tys. mieszkańców zakwalifikowano w 2021 r. 26 ośrodków.

⁶ Średnia gęstość zaludnienia w 2021 r. (Bank Danych Lokalnych GUS) wynosiła 121 osób/km², a próg 1/3 średniej gęstości zaludnienia przyjęto na poziomie 40 osób/km².

Mapa 2. Delimitacja obszarów wiejskich wg stanu na 1 stycznia 2021 r.

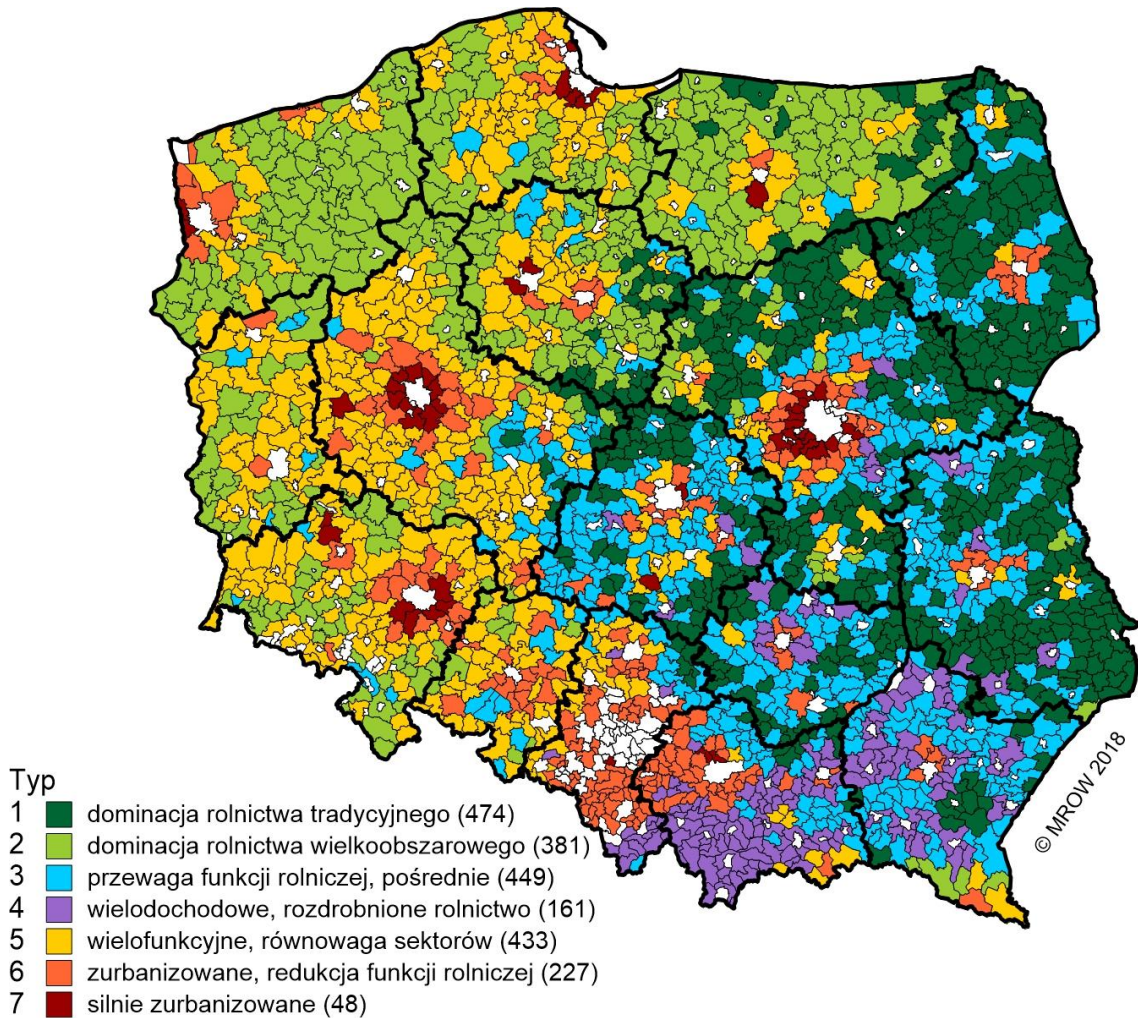

Źródło: <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/delimitacja-obszarow-wiejskich-dow-/>

Innym rodzajem typologii obszarów wiejskich jest typologia wypracowana przez IRWiR PAN w ramach wieloletniego projektu, jakim jest „Monitoring rozwoju obszarów wiejskich”. Procedurę typologiczną instytut ten przeprowadził dla przyjętych jedenastu składowych poziomów rozwoju społeczno-gospodarczego: dostępność przestrzenna, stopień dezagrarnizacji gospodarki lokalnej, sektor rolniczy, funkcje pozarolnicze, lokalne finanse publiczne, problematyka

demograficzna, zrównoważenie rynku pracy, problematyka edukacyjna, aktywność społeczna, zamożność i spójność społeczności lokalnej, warunki bytowe mieszkańców. Zmienne te stworzyły podstawę do grupowania gmin według podobieństwa morfologicznego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Mapa 3 Typologia strukturalna obszarów wiejskich

Źródło: <https://www.irwirpan.waw.pl/538/badania/monitoring-rozwoju-obszarow-wiejskich>

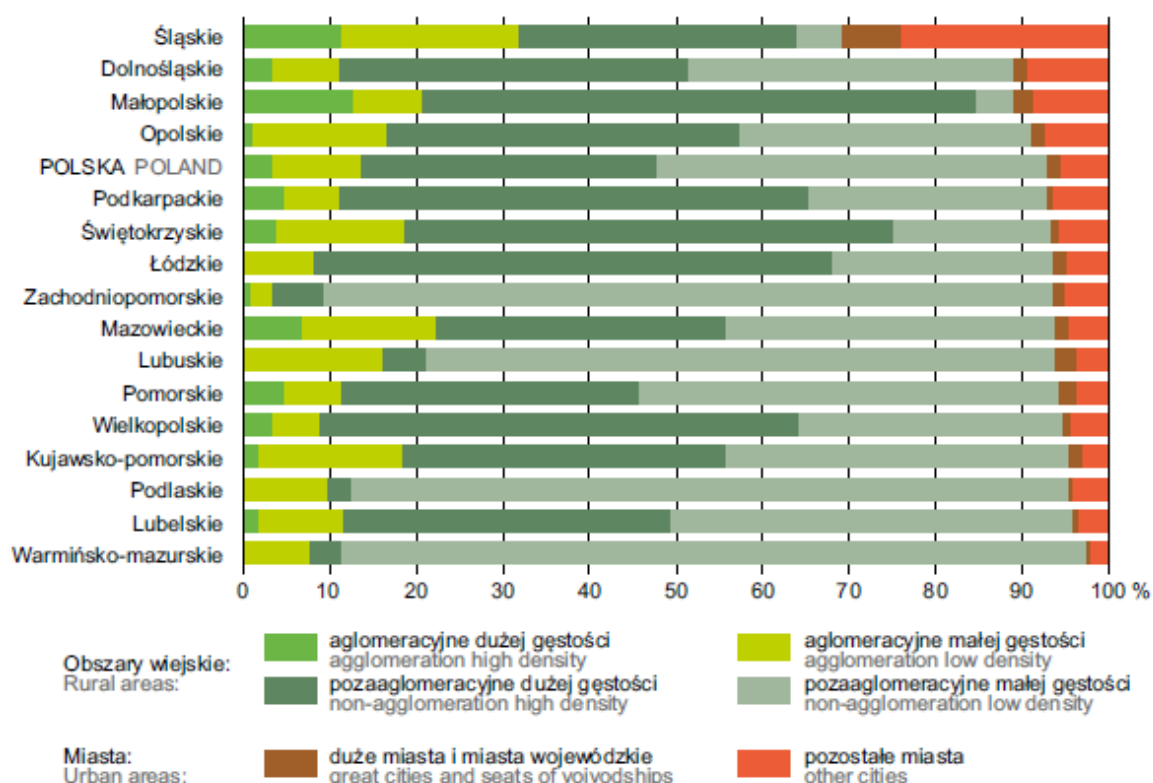
1.2. Powierzchnia i ludność obszarów wiejskich w Polsce

Powierzchnia geodezyjna kraju wg stanu na 1 stycznia 2021 r. wynosi 31,27 mln ha, z czego 59,86% to grunty rolne, 30,49% to grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione, 5,68% - grunty zabudowane i zurbanizowane, a 2,11% - grunty pod wodami⁷. Ponad połowę (50,45%) całej powierzchni gruntów rolnych Polski zajmują tereny pięciu województw (mazowieckiego, wielkopolskiego, lubelskiego, warmińsko-mazurskiego i podlaskiego).

W trzynastu województwach powierzchnia obszarów wiejskich wynosi więcej niż 90% całkowitej powierzchni województwa. Są to w zdecydowanej większości obszary wiejskie pozaaglomeracyjne, tj. znajdujące się poza granicami obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich lub poza granicami obszarów funkcjonalnych pozostałych miast liczących, co najmniej 150 tysięcy mieszkańców.

W województwie warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim podlaskim i lubuskim obszary wiejskie w zdecydowanej większości należą do pozaaglomeracyjnych obszarów o gęstości zaludnienia równej lub mniejszej od 1/3 gęstości zaludnienia dla Polski. Największy odsetek pozaaglomeracyjnych obszarów wiejskich o dużej gęstości zaludnienia występuje w województwach: małopolskim, łódzkim, świętokrzyskim, wielkopolskim i podkarpackim .

Wykres 1. Udział powierzchni obszarów wiejskich i miejskich w Polsce wg typów i województw w 2021 r.

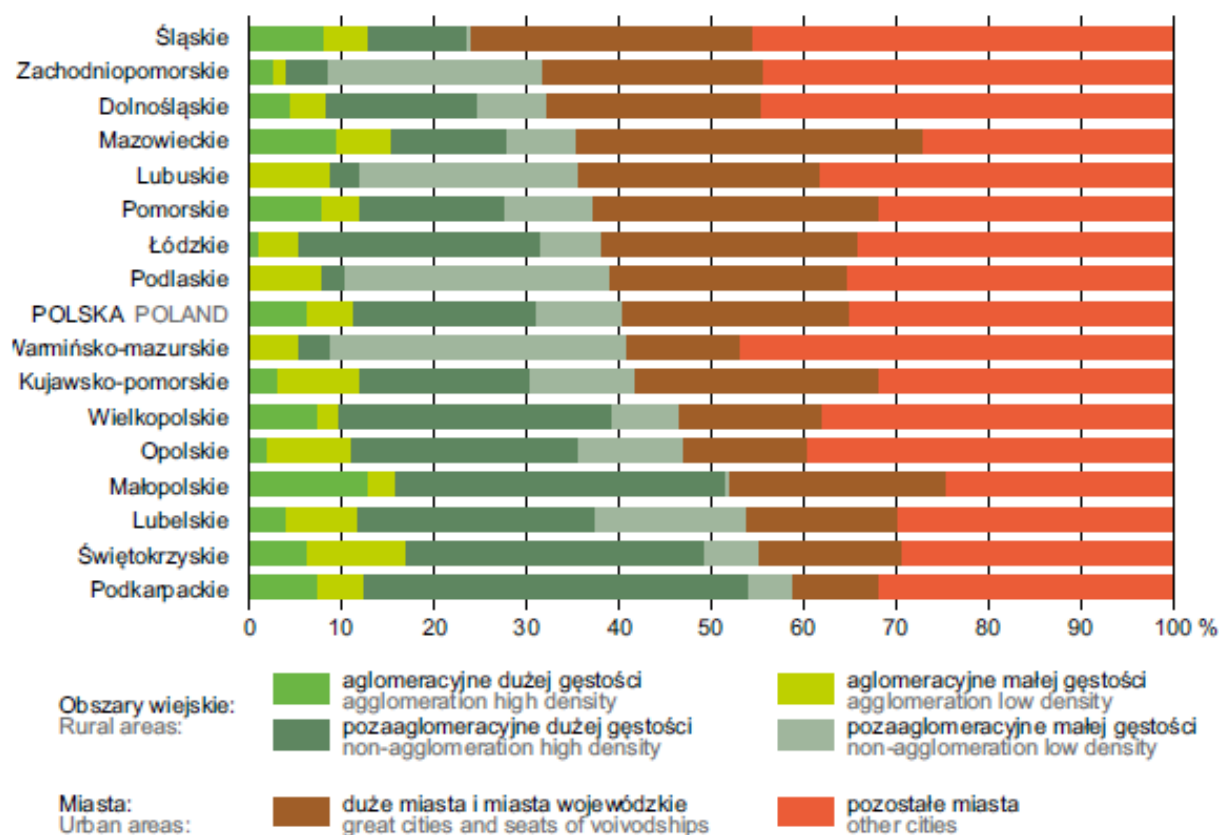
Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022

⁷ Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022, tabl. 2 na s. 10 na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Udział powierzchni gruntów rolnych w powierzchni województw ogółem wynosi średnio 49,1%. Tylko w trzech województwach jest on mniejszy niż 50%, tj. w województwie lubuskim – 40,54%, w województwie zachodniopomorskim – 49,2% i w województwie pomorskim – 49,97%. W dwóch województwach w Polsce udział powierzchni gruntów rolnych w powierzchni województwa ogółem wynosi nie mniej niż 70 % (w województwie łódzkim – 70,32% i w województwie lubelskim – 70,24%).

Według stanu na 31 grudnia 2021 r. 40,3% (15,28 mln osób) ludności Polski to ludność obszarów wiejskich. Mieszkańcy obszarów wiejskich zamieszkują najczęściej na obszarach wiejskich znajdujących się poza granicami obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich lub poza granicami obszarów funkcjonalnych pozostałych miast liczących, co najmniej 150 tysięcy mieszkańców (obszary pozaaglomeracyjne). Największy odsetek mieszkańców obszarów wiejskich zamieszkujących obszary wiejskie aglomeracyjne dużej gęstości (tj. gęstości zaludnienia większej od średniej gęstości zaludnienia dla Polski) występuje w województwie małopolskim, mazowieckim, śląskim, pomorskim, podkarpackim, wielkopolskim i świętokrzyskim.

Wykres 2. Struktura ludności w Polsce wg miejsc zamieszkania i województw w 2021 r.

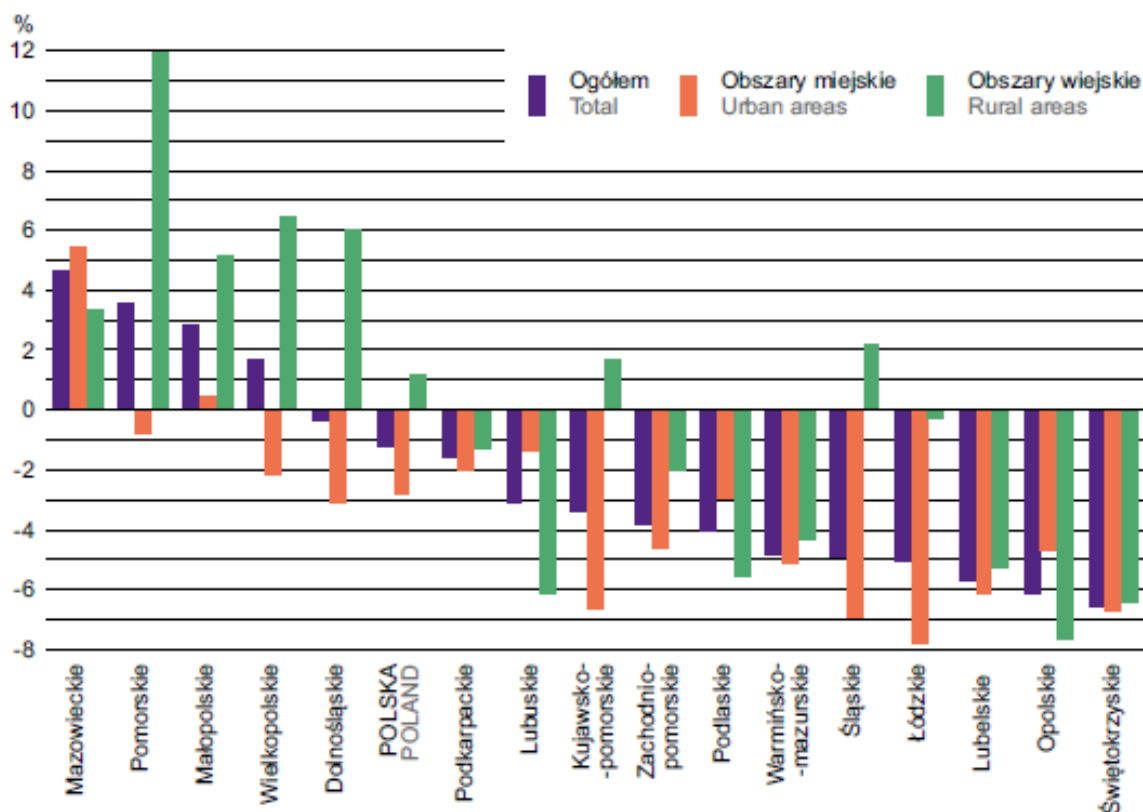
Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022

Ludność wiejska stanowiła w 2021 r. największy procentowy udział w ludności ogółem w województwach: podkarpackim, świętokrzyskim, lubelskim, małopolskim, opolskim i wielkopolskim, a najmniejszy w województwach: śląskim, zachodniopomorskim i dolnośląskim.

W porównaniu do 2011 r. liczba ludności wiejskiej w Polsce wzrosła w przeciwieństwie do liczby ludności na obszarach miejskich. Spowodowane zostało to dodatnim saldem migracji na obszary wiejskie w województwach: pomorskim, małopolskim, wielkopolskim, mazowieckim, dolnośląskim, śląskim i kujawsko-pomorskim.

Największe spadki procentu liczby ludności na obszarach wiejskich w latach 2011-2021 odnotowano natomiast w województwach: lubuskim, opolskim, świętokrzyskim, podlaskim, lubelskim i warmińsko-mazurskim.

Wykres 3. Zmiana liczby ludności w latach 2011-2021 na obszarach wiejskich i miejskich w Polsce wg województw

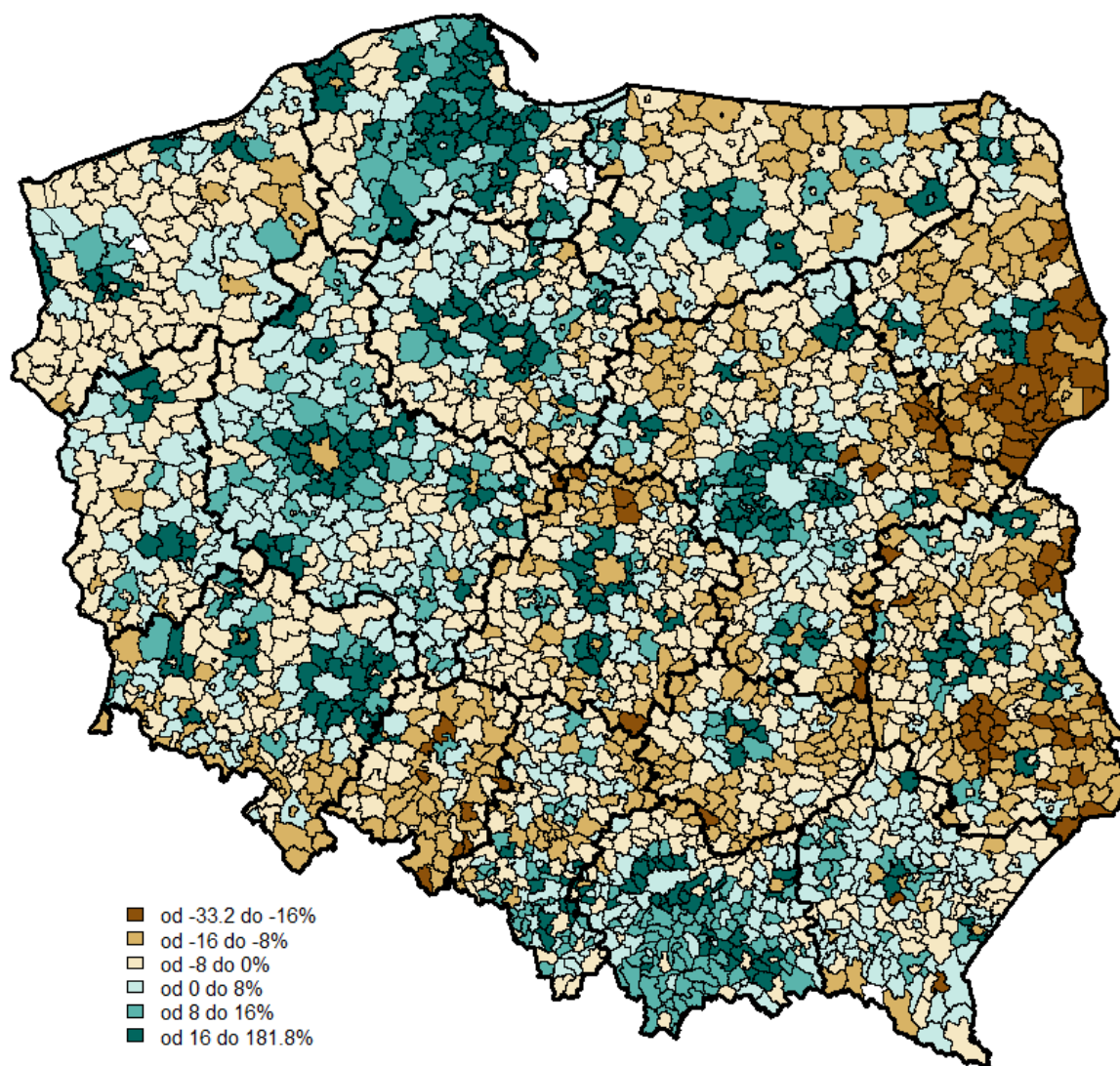
Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022

W latach 2000-2019 wzrost liczby ludności odnotowano w 1048 gminach, 115 gmin zwiększyło swój zasób demograficzny o co najmniej 30%. Depopulacja dotyczyła 1425 gmin, które łącznie utraciły 1,6 mln mieszkańców (103 gminy utraciły co najmniej 15% mieszkańców, a 29 co najmniej 20%).⁸

Spadek dzietności w Polsce od roku 1990 nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń, a w roku 2002 po raz pierwszy liczba urodzeń była niższa od liczby zgonów. Znaczące zwiększenie liczby zgonów w Polsce nastąpiło w IV kwartale 2020 r., na co wpływ miała pandemia SARS-CoV-2. W 2021 r. przyrost naturalny w Polsce był ujemny i wynosił na terenach miejskich -188 006, a na terenach wiejskich ogółem -59 730.

⁸ Strategia Demograficzna 2040

Mapa 4 Zmiana liczby ludności wg gmin w latach 2000–2019 (w%)

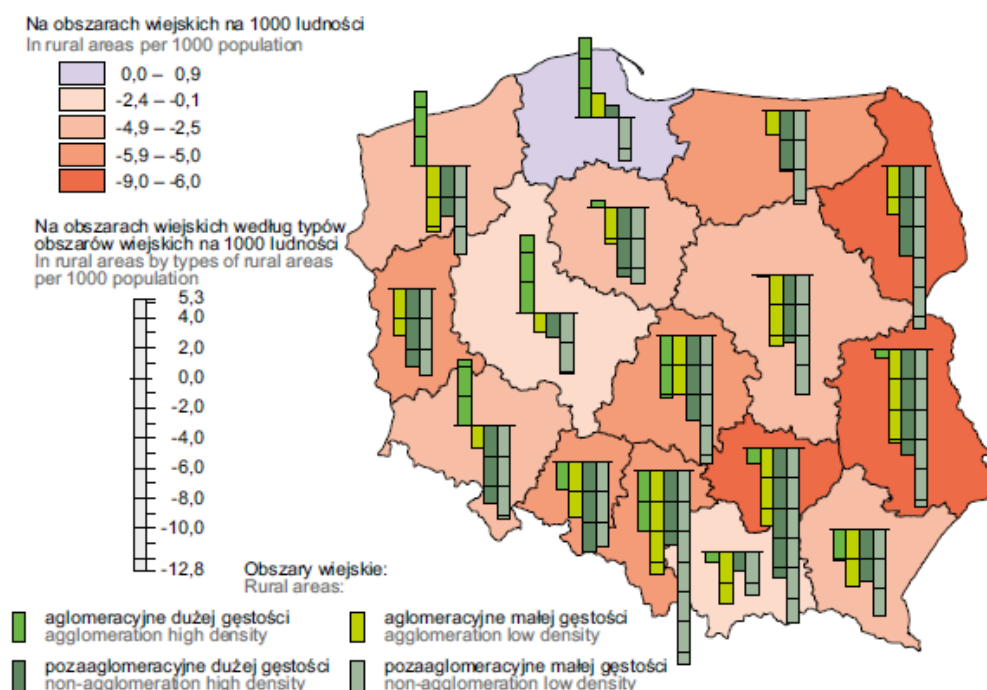

Źródło: Strategia Demograficzna 2040

Największy spadek przyrostu naturalnego na obszarach wiejskich ogółem odnotowano w 2021 r. w województwie lubelskim (-8259) i mazowieckim (-8091). W przeliczeniu na 1000 ludności największe spadki w przyroście naturalnym w 2021 r. na obszarach wiejskich odnotowano w województwach: podlaskim, lubelskim i świętokrzyskim. Zjawisko to obserwuje się głównie na pozaaglomeracyjnych obszarach wiejskich o małej gęstości zaludnienia.

Ujemny przyrost naturalny w 2021 r. nie dotknął obszarów wiejskich w województwie pomorskim ogółem oraz obszarów wiejskich aglomeracyjnych o dużej gęstości w województwie dolnośląskim, wielkopolskim, zachodniopomorskim i kujawsko-pomorskim.

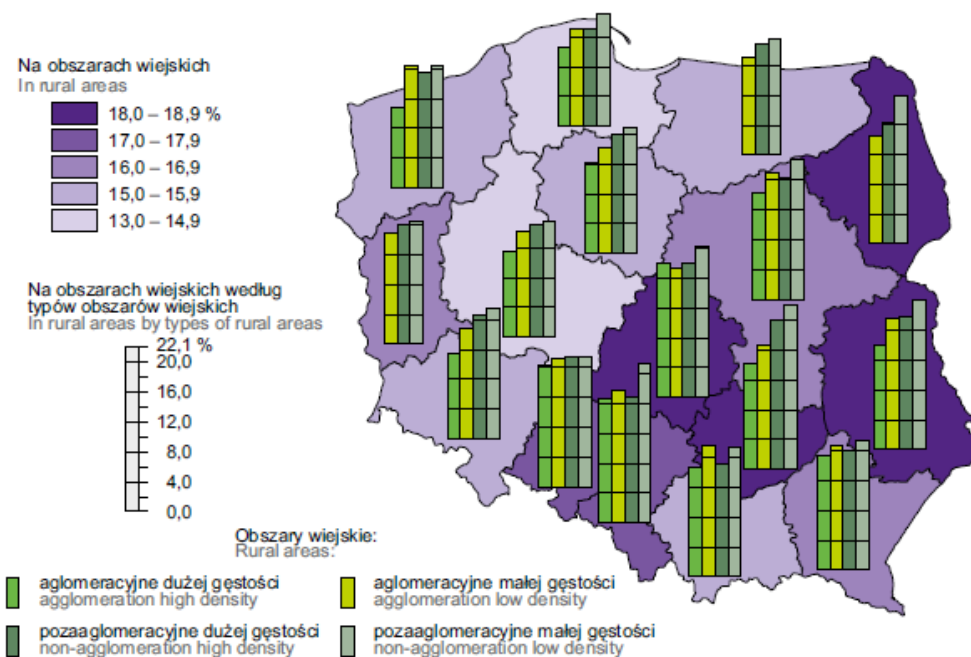
Mapa 5 Przyrost naturalny ludności na obszarach wiejskich wg województw w 2021 r.

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022

W 2021 r. znacznie większy odpływ ludności obserwowano z miast (260 492), niż ze wsi (169 227). Podobnie większy napływ ludności w 2021 r. wystąpił na wieś (218 455), niż do miast (211 264). W efekcie saldo migracji w miastach w 2021 r. było ujemne (-49 228), a na wsiach dodatnie (49 228).

Mapa 6 Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na obszarach wiejskich wg województw w 2021 r.

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022

3. Realizacja celu głównego SZRWRiR 2030 w latach 2020-2022

3.1 Uwarunkowania stanu realizacji celu głównego SZRWRiR 2030

Pandemia COVID-19 spowodowała konieczność wprowadzenia ograniczeń niemal we wszystkich obszarach funkcjonowania społeczeństwa, w tym w sektorze rolno-spożywczym oraz negatywnie wpłynęła zarówno na popytową, jak i podażową stronę rynku. Spadek popytu był wynikiem ograniczenia aktywności konsumentów (np. w zakresie mobilności), natomiast spadek podaży był wynikiem epidemiologicznych restrykcji w prowadzeniu działalności gospodarczej (np. produkcyjnej, logistycznej, transportowej itp.) oraz ograniczeń dostępu do rynków (np. w handlu zagranicznym).

Określone w SZRWRiR 2030 kluczowe kierunki rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa były w latach 2020 -2021 realizowane w zróżnicowanym tempie. Opisywane szerzej w raporcie skutki pandemii w znaczący sposób wpłynęły na wartości niektórych wskaźników realizacji. Biorąc pod uwagę trwające prace nad aktualizacją SZRWRiR2030, rozważenia wymaga ewentualna modyfikacja zakładanych wartości docelowych wybranych wskaźników. Generalnie jednak należy zaznaczyć, że obecny zakres tematyczny SZRWRiR 2030 jest realizowany zgodnie z przewidywaniami.

Działania SZRWRiR 2030 są finansowane z krajowych i zewnętrznych środków publicznych, do których należą m.in. środki pochodzące z budżetu UE (w tym m.in. Wspólnej Polityki Rolnej, polityki spójności, Wspólnej Polityki Rybołówstwa i programu „Horyzont Europa”). Wsparciem dla finansowania z poziomu kraju są środki rozwojowe jednostek samorządu terytorialnego i środki prywatne.

Działania przewidziane w SZRWRiR 2030 koncentrują się wokół trzech celów:

- 1) zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej,
- 2) poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska,
- 3) rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa

oraz trzech głównych obszarów wpływających na realizację ww. celów strategii:

- sprawne zarządzanie rozwojem,
- stabilne finansowanie rozwoju,
- trwała zdolność kreacji i uczenia się.

Na potrzeby realizacji ww. celów zaprojektowanych zostało blisko 280 działań, w których przewidziano m.in.:

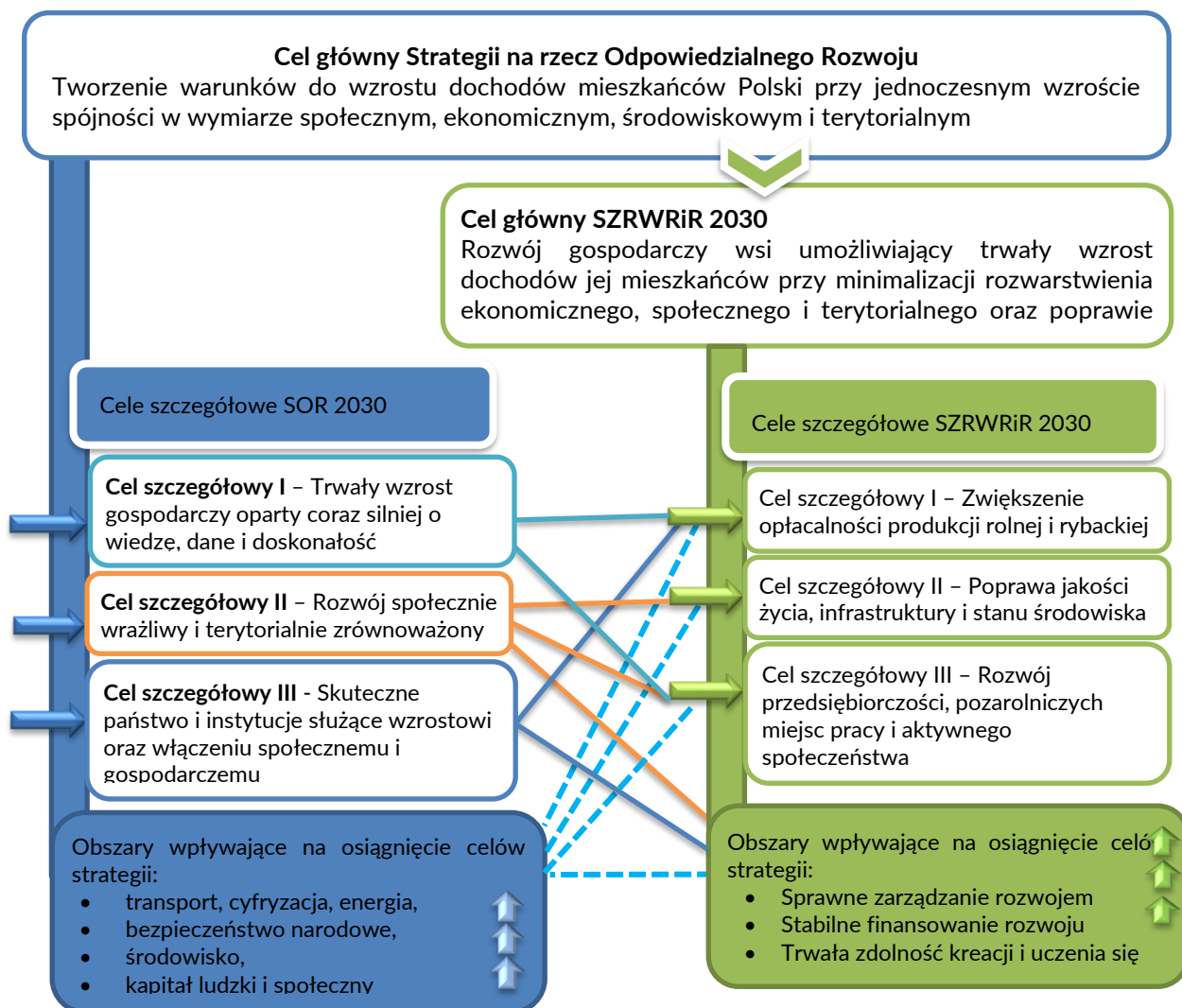
- utrzymanie zasady, że podstawą ustroju rolnego będą gospodarstwa rodzinne,
- wspieranie zrównoważonego rozwoju małych, średnich i dużych gospodarstw rolnych,
- większe niż dotychczas wykorzystanie potencjału sektora rolno-spożywczego dzięki rozwojowi nowych umiejętności i kompetencji jego pracowników, a także przez wykorzystanie najnowszych technologii w produkcji i zastosowanie rozwiązań cyfrowych oraz tworzenie warunków do kreowania innowacyjnych produktów,
- budowanie konkurencyjnej pozycji polskiej żywności na rynkach zagranicznych, której znakiem rozpoznawczym będzie wysoka jakość i nawiązanie do najlepszych polskich

tradycji, a także dostosowanie produktów rolno-spożywczych do zmieniających się wzorów konsumpcji (np. rosnącego zainteresowania żywnością ekologiczną),

- prowadzenie produkcji rolniczej i rybackiej z poszanowaniem zasad ochrony środowiska oraz dostosowanie sektora rolno spożywczego do zmian klimatu, w tym m.in. w zakresie dostępności do wody,
- dynamiczny rozwój obszarów wiejskich we współpracy z miastami, którego efektem będzie stabilny i zrównoważony wzrost gospodarczy, zapewniający każdemu mieszkańcowi wsi godną pracę, a mieszkańcom miast dostęp do bezpiecznej polskiej żywności,
- tworzenie warunków do poprawy mobilności zawodowej mieszkańców wsi oraz wykorzystywania przez nich szans na rozwój i zmianę kwalifikacji, wynikających z powstawania nowych sektorów gospodarki (jak np. biogospodarki).

Cel główny i cele szczegółowe SZRWiR 2030 są ściśle powiązane z celami *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* – co przedstawia poniższy schemat.

Schemat 1. Cele SZRWiR 2030 i SOR 2030 oraz ich wzajemne powiązania

Źródło: Strategia, rysunek 6.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Najważniejszym zakładanym rezultatem realizacji SOR jest zwiększenie przeciętnego dochodu rozporządzalnego brutto gospodarstw domowych na 1 mieszkańca wg PPP do 76-80% w stosunku do średniej UE do roku 2020, a do roku 2030 zbliżenie dochodu rozporządzalnego brutto na 1 mieszkańca w PPP do poziomu średniej UE, przy jednoczesnym dążeniu do zmniejszania dysproporcji w dochodach rozporządzalnych brutto między poszczególnymi regionami.

Jednym z zakładanych efektów realizacji SOR jest również zmniejszenie odsetka osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Zakłada się, że rosnąć będzie wydajność pracy, która powinna przekładać się na wzrost wynagrodzeń. W zakresie poziomu PKB zakładana jest dalsza konwergencja pomiędzy Polską i UE.

Cele te są w większości zbieżne z wynikami wstępnego raportu bazującego na wynikach projektu: GOSPOSTRATEG-III/0032/2020 pt.: *Operacjonalizacja Systemu Zarządzania Rozwojem Polski. Udoskonalenie i wprowadzenie innowacyjnych i skutecznych rozwiązań do systemu społeczno-gospodarczego i przestrzennego w ramach długookresowego programowania polityki rozwoju*, w którym określono następujące megatrendy, jakie w największym stopniu wpływają i będą wpływać na Polskę, z uwzględnieniem wymiaru gospodarczego, społecznego, środowiskowego i przestrzennego:

1. Wyłanianie się nowej gospodarki;
2. Przyspieszenie technologiczne;
3. Wzrost globalnych problemów społecznych;
4. Wzrost dynamiki zmian środowiskowych;
5. Reorganizacja przestrzeni;
6. Transformacja globalnego porządku.

Spśród tych megatrendów silnie oddziaływać będzie na zmiany zachodzące na obszarach wiejskich: wzrost automatyzacji pracy, rozwój technologiczny i elastyczności zatrudnienia. Szacuje się, że w Polsce może zostać zautomatyzowane nawet, co trzecie miejsce pracy, a proces ten w znacznym stopniu może dotknąć polskie rolnictwo i obszary wiejskie. Drugim kluczowym czynnikiem zmian będą zmiany klimatyczne i środowiskowe, które mogą m.in. prowadzić do obniżenia produktywności rolnictwa, wyłączenia niektórych terenów z upraw i zmian we wzorcach produkcji oraz konsumpcji artykułów rolno-spożywczych⁹.

Polskie obszary wiejskie charakteryzują się niższym poziomem rozwoju w stosunku do reszty kraju, co może negatywnie wpłynąć na możliwość absorpcji przez nie nowych rozwiązań technologicznych. Z drugiej strony obszary wiejskie i stan ich rozwoju decyduje o zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego kraju i bezpieczeństwa żywności – dwóch czynnikach, które w obecnej sytuacji geopolitycznej nabierają coraz większego znaczenia.

⁹ GOSPOSTRATEG-III/0032/2020

3.2 Ocena wskaźnikowa stanu realizacji celu głównego SZRWRiR 2030

W SZRWRiR 2030 przyjęto trzy wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji celu głównego Strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa do roku 2020 (z perspektywą do 2030).

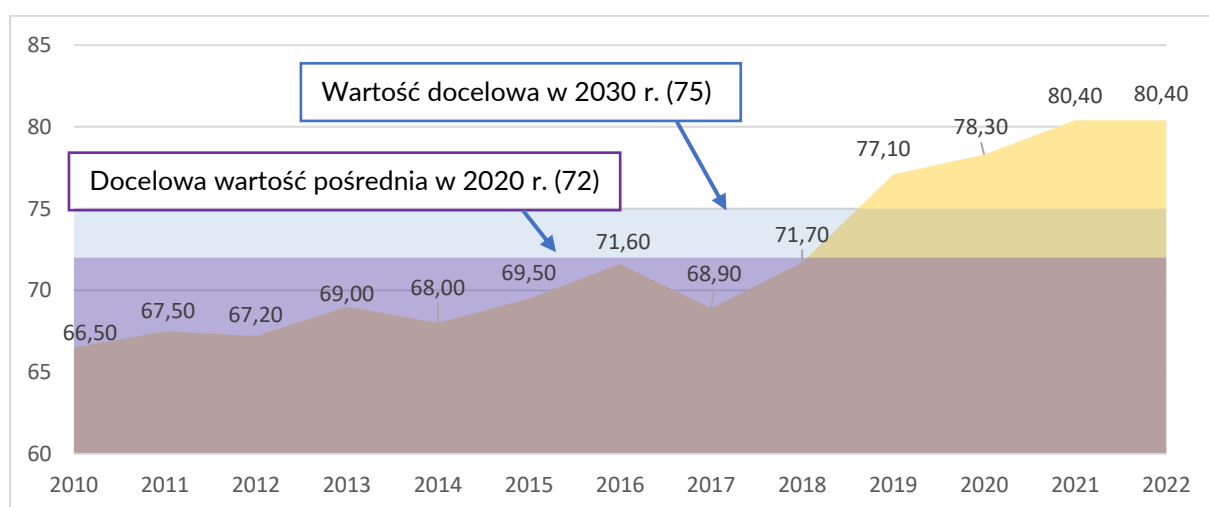
Spśród nich wskaźnik „Relacja przeciętnych rocznych dochodów do dyspozycji netto na 1 osobę w gospodarstwie domowym na wsi do miasta” został już osiągnięty, wskaźnik „Udział osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich” jest w trakcie realizacji. A osiągnięcie zakładanej wartości ostatniego - trzeciego wskaźnika pn. „Udział produktów przetworzonych w eksporcie produktów przemysłu rolno-spożywczego” – jest zagrożone z uwagi na brak oczekiwanych zmian jego wartości.

Tabela 1. Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji celu głównego Strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa do roku 2020 (z perspektywą do 2030)

Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość bazowa (rok bazowy)	Planowana Wartość w roku 2020	Planowana Wartość w roku 2030	Źródło danych	Stan realizacji w połowie 2023 r.
Relacja przeciętnych rocznych dochodów do dyspozycji netto na 1 osobę w gospodarstwie domowym na wsi do miasta	%	69,50% (2015)	72%	75%	GUS	Cel zrealizowany 80,4 (na koniec 2021 r.)
Udział osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich	%	25,4 (2010)	18,00%	12%	GUS	Cel w trakcie realizacji 19,5% (na koniec 2021 r.)
Udział produktów przetworzonych w eksporcie produktów przemysłu rolno-spożywczego	%	81,44 (2017)	85%	88%	GUS	Cel zagrożony 81,14% (na koniec 2021 r.)

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWRiR 2030.

Wykres 4. Relacja przeciętnych rocznych dochodów do dyspozycji netto na 1 osobę w gospodarstwie domowym na wsi do miasta

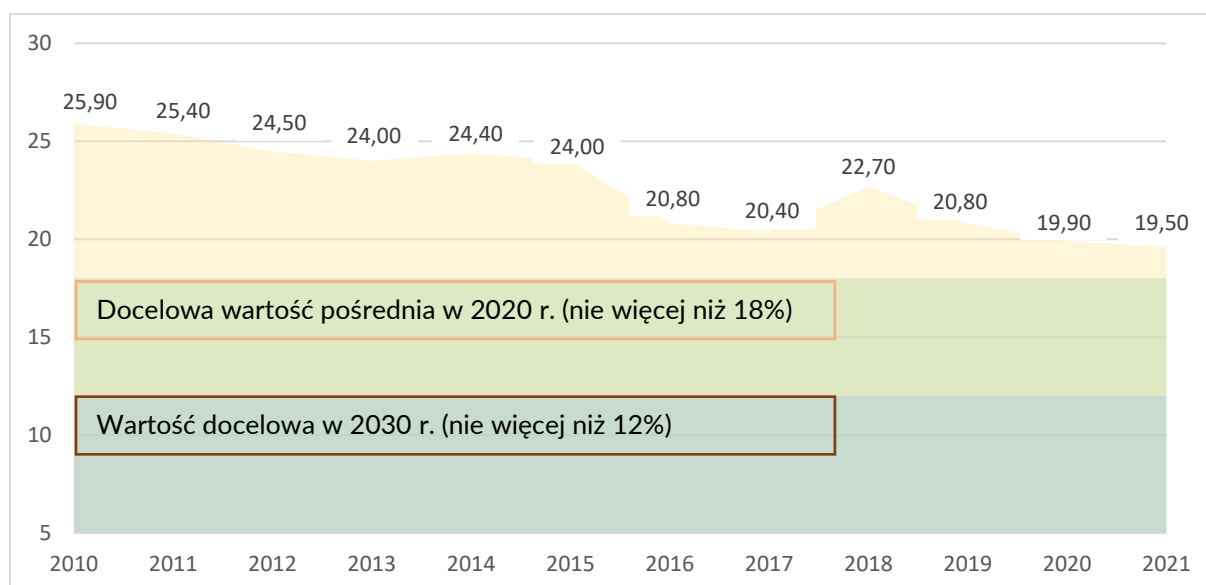

Źródło: dane z <https://strateg.stat.gov.pl/#/strategie/krajowe/1003>, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW.

Relacja przeciętnych rocznych dochodów do dyspozycji netto na jedną osobę w gospodarstwie domowym na wsi do miasta systematycznie rośnie od 2017 r., co oznacza, że zmniejsza się dystans ekonomiczny między osobami mieszkającymi na wsi i w mieście. Wartość docelowa tego wskaźnika zaplanowana do osiągnięcia w 2030 r. (75%) została osiągnięta już w 2019 r. (77,1%). I mimo niekorzystanej sytuacji geopolitycznej oraz spowolnienia gospodarczego wywołanego pandemią COVID-19 w Polsce wskaźnik ten zachowuje nadal korzystną tendencję wzrostową.

Systematycznie spada również odsetek osób na wsi zagrożonych ubóstwem relatywnym¹⁰. Pod koniec 2021 r. wartość tego wskaźnika (19,5%) znacząco zbliżyła się do zakładanej wartości pośredniej na koniec 2020 r. wynoszącej 18%.

Wykres 5. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym na wsi [%]

Źródło: dane z <https://strateg.stat.gov.pl/#/strategie/krajowe/1003>, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW.

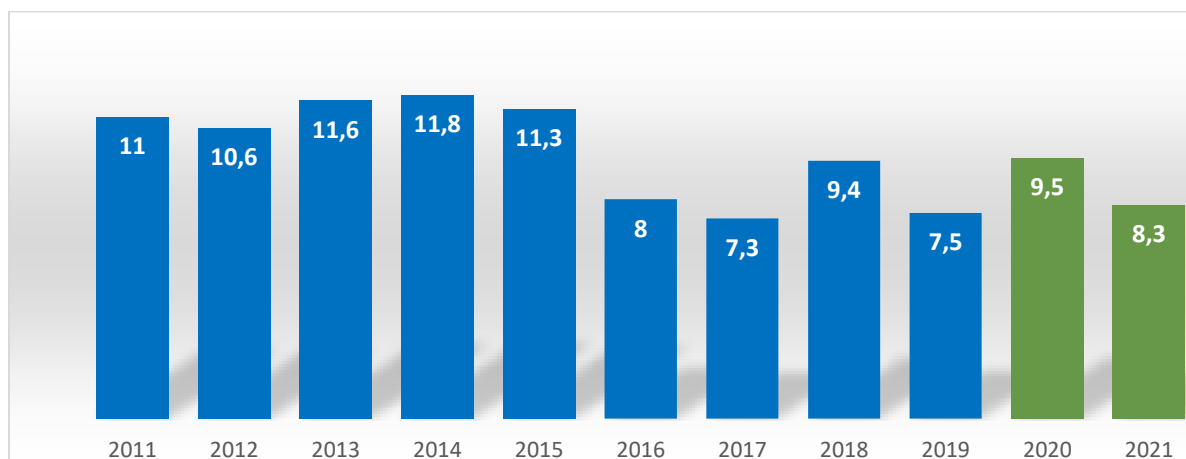
Porównując rok do roku największy spadek zagrożenia ubóstwem relatywnym na wsi odnotowano w 2016 i 2019 r. Zmiany w poziomie zagrożenia ubóstwem są korzystne i bardzo znaczące również w ostatnich dwóch latach (2020-2021) mimo niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych wpływających na spowolnienie gospodarcze, jak np. pandemia Covid-19.

Wraz ze spadkiem wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym na obszarach wiejskich, spadła również wartość stopy ubóstwa skrajnego na obszarach wiejskich¹¹.

¹⁰ Udział osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa na obszarach wiejskich w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich.

¹¹ Odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

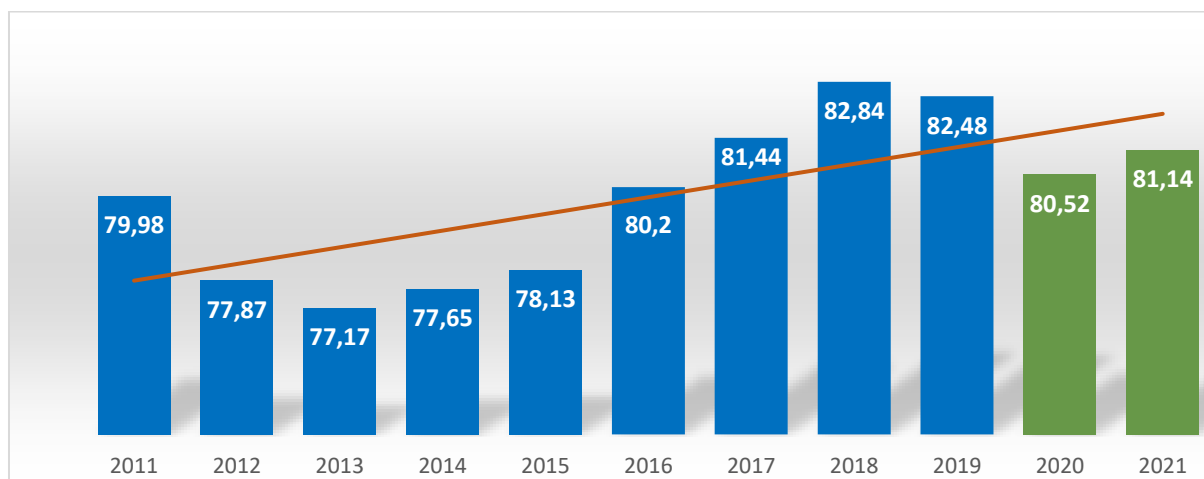
Wykres 6. Wartość stopy ubóstwa skrajnego na obszarach wiejskich

Źródło: dane GUS, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW.

Poziom osiągnięcia celu głównego SZRWRiR 2030 mierzony jest również proc. wartością udziału produktów przetworzonych w eksporcie produktów przemysłu rolno-spożywczego, który na koniec 2021 osiągnął wartość 81,14%, co oznacza wzrost o 0,62 punktu procentowego w stosunku do 2020 r. oraz o ponad 0,9 punktu procentowego w stosunku do 2016 roku. Jeżeli utrzyma się odwrócenie obserwowanej w latach 2019-2020 tendencji spadkowej dla tego wskaźnika wydaje się, że osiągnięcie zakładanej na rok 2030 wartości docelowej (88%) wydaje się realne.

Wykres 7. Udział produktów przetworzonych w eksporcie produktów przemysłu rolno-spożywczego wyrażony w [%]

Źródło: dane GUS, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW.

4. Opis realizacji celu szczegółowego I Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej

4.1 Ocena wykonania realizacji celu szczegółowego I w latach 2020-2022

W latach 2020-2022 negatywny wpływ na sytuację w polskim rolnictwie, oprócz warunków atmosferycznych i chorób zwierząt, miały również ograniczenia wprowadzane w celu przeciwdziałania globalnej pandemii COVID-19 oraz wojna w Ukrainie.

Okres 2020-2022 był niezwykle wymagający dla rolnictwa i całej branży rolnej. Kryzys wywołany wojną w Ukrainie, a wcześniej pandemią COVID-19 oraz niepewna sytuacja na rynkach międzynarodowych spowodowały zerwanie wielu łańcuchów dostaw, a obostrzenia w czasie pandemii determinowały sytuację podaży-popytu na rynku produktów rolno-spożywczych oraz wywierały presję na ceny w całym łańcuchu dostaw żywności.

Według stanu na dzień 1 stycznia 2022 r. użytki rolne stanowiły 59,8% całkowitej powierzchni kraju, a ponad 73% powierzchni użytków rolnych były to grunty pod zasiewami. W 2022 r. łączna powierzchnia gruntów ornych, sadów, łąk i pastwisk trwałych zmniejszyła się o 42,554 tys. ha w stosunku do 2021 r., w wyniku wyłączeń na cele nierolnicze. W 2021 r. 627 ha użytków rolnych nieprzydatnych do produkcji rolnej oraz nieużytków zostało objętych zalesieniami. Wartość ta jest znacznie niższa aniżeli w latach poprzednich (np. w 2020 r. było to odpowiednio 857,7 ha, w 2019 r. – 1164,5 ha, a w 2015 r. – 2270,3 ha).

W raportowanym okresie nie zmienił się w zasadniczy sposób efekt wytwórczy sektora rolnego w postaci produkcji globalnej, liczonej w cenach stałych, która w 2020 roku wzrosła o 1,7% (po spadku o 3,4% w 2019 roku). Utrzymała się tendencja do wzrostu eksportu rolno-spożywczego. W kategorii żywność i zwierzęta żywe eksport zwiększył się ze 120,4 mld zł w roku 2020 do 137 mld zł w roku 2021, zaś w kategorii napoje i tytoń odpowiednio z 23,7 mld zł do 24,3 mld zł. Biorąc obie kategorie łącznie mieliśmy do czynienia z 12% wzrostem, licząc w zł, natomiast z 9% licząc w euro (efekt widocznego osłabienia złotego wobec euro w roku 2021).

Z ekonomicznego punktu widzenia najważniejsze zmiany dotyczące rozwoju rolnictwa, jakie zaszły w latach 2020-2022 są związane faktem, że w poprzednich latach otoczenie makroekonomiczne zaczęło ulegać znacznej modyfikacji, zwłaszcza w roku 2021. Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych od początku IV kwartału 2020 roku systematycznie wzrastał w kolejnych miesiącach analizowanego okresu. W roku 2020 wyniósł on 3,4%, natomiast w roku 2021 było to już 5,1%. Nieuchronną konsekwencją nasilania się inflacji były zmiany poziomu stóp procentowych, które to wcześniej były utrzymywane na bardzo niskim poziomie.

W 2022 r. odnotowano bardzo duży wzrost wartości importu rolno-spożywczego z Ukrainy. Wartość importowanych towarów żywnościowych z tego kraju osiągnęła 2 741 mln EUR i była trzykrotnie wyższa niż w 2021 r. oraz blisko ośmiokrotnie wyższa niż w 2013 r. Tak znaczący wzrost wartości importu z Ukrainy w 2022 r. wynikał ze zwiększonego wolumenu przywiezionych produktów rolno-spożywczych z tego kraju oraz znacznie wyższych cen transakcyjnych importowanych produktów. Sytuacja ta była spowodowana głównie efektami działań wprowadzonych przez Unię Europejską w odpowiedzi na rosyjską agresję na Ukrainę – utworzeniem Korytarzy Solidarnościowych ułatwiających eksport towarów z tego kraju

tradycyjnymi szlakami przez porty czarnomorskie. W przypadku niektórych produktów czynnikiem wzrostu importu było również rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 30 maja 2022 r. tymczasowo zawieszające cła na import towarów z Ukrainy –dotyczyło to produktów, których stawki celne nie były już wcześniej w pełni zliberalizowane w imporcie z Ukrainy na mocy Układu o stowarzyszeniu UE-Ukraina.

W latach 2020-2022 miały miejsce dość gwałtowne zmiany w bezpośrednim otoczeniu rynkowym rolnictwa. Wynikały one zarówno z silnego wzrostu cen skupu podstawowych produktów jak i cen podstawowych środków do produkcji rolnej.

W poszczególnych latach analizowanego okresu występowały też duże wahania relacji cen podstawowych środków produkcji (maszyn rolniczych, nawozów mineralnych i pasz) do cen skupu produktów rolnych. Niestabilność tych relacji wskazuje na wzrost ryzyka cenowego, a w konsekwencji dochodowego, z którym mieli do czynienia producenci rolni w analizowanym okresie. Jest to istotna zmiana, która w powiązaniu ze zmianami w otoczeniu makroekonomicznym, zwłaszcza rosnącą inflacją i stopami procentowymi mogła nie sprzyjać podejmowaniu decyzji o inwestycjach w rolnictwie i dalszej modernizacji gospodarstw.

W okresie 2020-2022 podmioty sektora rolno-spożywczego notowały straty finansowe w związku ze wspomnianymi kryzysem wywołanym COVID-19 oraz inflacją wywołaną przez wojnę w Ukrainie. Powodem tych zmian były różne przyczyny, np. ograniczenia związane z handlem międzynarodowym, restrykcje na rynkach wewnętrznych poszczególnych krajów, ograniczenia w funkcjonowaniu wielu zakładów i firm powiązanych z sektorem żywnościowym, jak placówki żywieniowe, restauracje, bary, stołówki, przerwy w zatrudnieniu lub brak pracowników.

Z tego względu została uruchomiona pomoc dla rolników szczególnie dotkniętych kryzysem COVID-19 w ramach PROW 2014-2020. Pomoc ta, była realizowana operacje typu „Pomoc dla rolników szczególnie dotkniętych kryzysem COVID-19” w ramach działania „Wyjątkowe tymczasowe wsparcie dla rolników, mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw szczególnie dotkniętych kryzysem związanym z COVID-19” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. poz. 1467). Wsparcie to było przeznaczone dla producentów świń, bydła, owiec, kóz, drobiu, roślin ozdobnych w szklarniach ogrzewanych lub tunelach foliowych ogrzewanych. Łączny budżet tego programu pomocowego wynosił 273,4 mln euro (2% budżetu PROW 2014-2020).

Skutki pandemii COVID-19 nie były jednak identyczne we wszystkich branżach oraz nie dotyczyły w tym samym stopniu poszczególnych przedsiębiorstw i gospodarstw rolnych. Z części analiz wykonanych przez ekspertów z zakresu ekonomiki rolnictwa i gospodarki żywnościowej wynika wręcz, że sektor rolno-spożywczy relatywnie dobrze radził sobie z kryzysem wywołanym przez pandemię COVID-19.

W latach 2020-2022 nadal występował w Polsce afrykański pomór świń (ASF). Jest to wyjątkowo groźna, nieuleczalna, wysoce zakaźna i zaraźliwa, wirusowa choroba świń domowych wszystkich ras oraz dzików. Na obszarze kraju wprowadzone zostały restrykcje związane z jej wystąpieniem. Największą intensywność występowania notowano latem, gdyż sezon prac polowych oraz warunki meteorologiczne sprzyjały możliwości wystąpienia kolejnych nowych ognisk ASF, w szczególności na obszarze już związanym z występowaniem

przypadków ASF. Działania zaradcze nakierowane były na stałą kontrolę i regulowanie wielkości populacji dzików, będących rezerwuarem choroby, oraz poszukiwanie i eliminacja ze środowiska naturalnego zwłok dzików i ich szczątków w sposób zorganizowany.

Tworzone i zarazem egzekwowane były przez organy Inspekcji Weterynaryjnej przepisy wpływające na podniesienie poziomu bioasekuracji gospodarstw. Budowano sztuczne bariery ograniczające przemieszczanie się dzików, takie jak ogrodzenia obszarów skażonych lub zamykanie przejść dla zwierząt przez autostrady i drogi ekspresowe. Dodatkowo w Polsce w odpowiednich przepisach ujednolicono zasady bioasekuracji dla myśliwych pozyskujących dziki oraz wprowadzono sankcje za nieprzestrzeganie tych zasad. Jednocześnie prowadzone były kampanie informacyjne oraz wprowadzane były programy pomocowe dla rolników.

W rybołówstwie bałtyckim rok 2020 był bardzo trudny gospodarczo, mimo że połowy wyniosły ogółem 130 tys. ton, co było wynikiem jedynie o 11% niższym niż w roku 2019. Sektor rybołówstwa i akwakultury ucierpiał szczególnie z powodu zakłóceń rynku, wynikających ze znaczącego spadku popytu wskutek epidemii COVID-19. Pod koniec 2020 r. pandemia zaczęła osiągać w Polsce największe rozmiary, co skutkowało koniecznością nałożenia przez rząd poważnych obostrzeń, w tym, od października 2020 r. do maja 2021 r. zamknięte zostały lokale gastronomiczne, co bardzo poważnie wpłynęło na sprzedaż ryb i produktów akwakultury.

Zmianie uległa jednak struktura gatunkowa produkcji rybołówstwa. W związku z sytuacją środowiskową oraz zakazem połowów niemal całkowicie zniknął ze statystyk połowowych jeden z najważniejszych gospodarczo gatunków jakim jest dorsz. Sytuacja ta znacząco pogorszyła ekonomikę działalności rybackiej, zwłaszcza małych i średnich łodzi. Wartość wytworzonej w roku 2020 produkcji rybołówstwa bałtyckiego (wyładunki) to 163,3 mln zł, co było wartością niższą aż o 27% w stosunku do roku poprzedniego. W konsekwencji nasiliło się zjawisko niskiego wykorzystania potencjału floty i niskiej produktywności zatrudnienia (które mimo regresu w obszarze efektywności zmalało nieznacznie, tj. o 3%). W roku 2020 odnotowano z kolei wzrost połowów dalekomorskich o 8% (bez skorupiaków poławianych narzędziami pułapkowymi).

Pandemia COVID-19 wpłynęła nie tylko na bieżącą sytuację rybaków, hodowców i producentów, ale również poważnie zagrażała inwestycjom w ramach operacji dofinansowanych ze środków Programu Operacyjnego „Rybnictwo i Morze”.

Mimo pogorszenia warunków gospodarowania flota rybacka nie zmieniła swojej łącznej liczebności (823 jednostki). Na koniec 2021 roku składały się na nią dwa trawlerzy dalekomorskie i 821 statków rybackich wykonujących rybołówstwo komercyjne na Bałtyku. W ostatnich latach widoczne jest przesuwanie się (i przebrojenie techniczne) jednostek rybackich w kierunku połowów ryb pelagicznych¹², ponieważ tam możliwe jest osiągnięcie lepszych wyników finansowych. Inaczej sytuacja wygląda dla statków rybackich wykonujących rybołówstwo komercyjne na Bałtyku, gdzie samo przebrojenie się jest niewystarczające. Połowy ryb pelagicznych – śledź i szprot - obwarowane jest koniecznością uzyskania w

¹² Ryby pelagiczne żyją w strefie pelagicznej wód oceanicznych lub jeziornych – nie znajdując się ani blisko dna, ani blisko brzegu – w przeciwieństwie do ryb dennych, które żyją na dnie lub w pobliżu dna, oraz ryb rafowych związanych z rafami koralowymi

specjalnym zezwoleniu połowowym kwoty połowowej tych gatunków. Mając na uwadze, że kwoty połowowe tych gatunków związane są z historyczną bazą połowową, uzyskanie ich przez statki, które dotychczas nie prowadziły połowów z tych stad jest niemożliwe z wyjątkiem sytuacji przyznania kwoty z rezerwy właściwego ministra, kwoty, której wielkość jest mocno ograniczona.

Mimo występujących zjawisk kryzysowych sektor rolno-spożywczy wykazywał się dużą odpornością nieprzerwanie rozwijając podstawową i dodatkową działalność gospodarstw rolnych.

4.2 Ocena wskaźnikowa stanu realizacji celu szczegółowego I

W ramach celu szczegółowego I: *Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej* zdefiniowano 6 następujących wskaźników kluczowych monitorujących realizację Strategii.

Tabela 2. Wskaźniki odnoszące się do celu szczegółowego I SZRWRiR 2030

Wskaźnik	Wartość bazowa (rok bazowy)	Planowana 2020 Wartość pośrednia	Planowana 2030 Wartość docelowa	Stan realizacji w połowie 2023 r.
Cel szczegółowy I: Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej. Wskaźniki kluczowe monitorujące realizację Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa				
Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej [ha] ¹³	14490077 (2017)	nie mniej niż 14 mln ha	nie mniej niż 14 mln ha	Cel zrealizowany i niezagrożony 14754858 (2020)
Wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca [euro]	724,08 (2017)	725	800	Cel zrealizowany i niezagrożony 985,54 (2021)
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym [ha]	9,85 (2010)	12	17	Cel w trakcie realizacji 11,1 (2020)
Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie w relacji do dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek [%]	46,1 (2010)	60	68	Cel zagrożony 36,9 (2022)
Udział gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha prowadzonych przez osobę do 40 roku życia w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha [%] ¹⁴	20,4 (2016)	21	25	Cel w trakcie realizacji 23,3 (2020)
Udział surowców pochodzących z krajowego rolnictwa w ogóle zasobów surowcowych przemysłu spożywczego wykorzystywanych do produkcji żywności [%] ¹⁵	63 (2016)	65	75	b.d.

Dwa spośród przyjętych wskaźników zostały już osiągnięte, dwa są w realizacji, a możliwość osiągnięcia jednego z nich jest zagrożona – dotyczy to wskaźnika: *Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie w relacji do dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek*.

Wartość docelowa wskaźnika *Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej* w 2020 r. i 2030 r. to: nie mniej niż 14 mln ha. Od 2016 r. notuje się korzystny trend wzrostowy

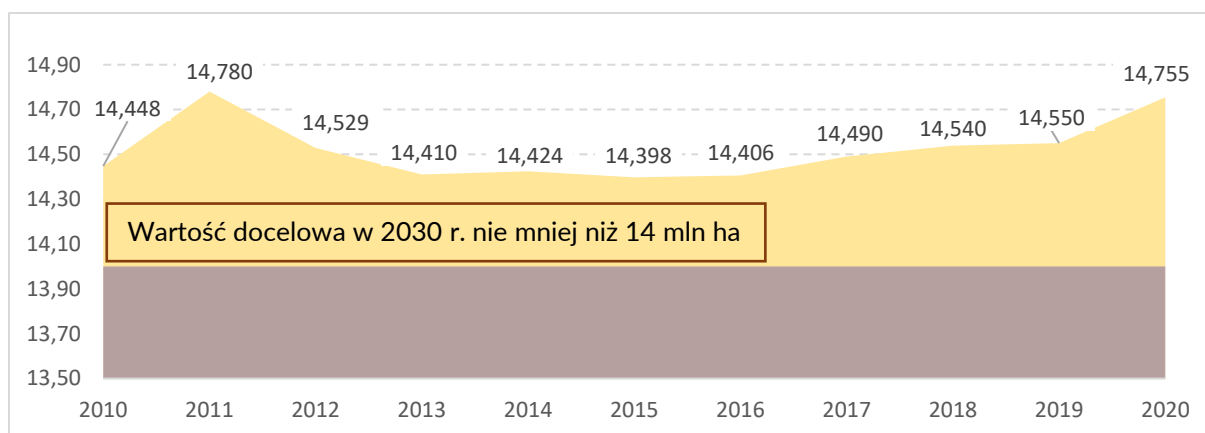
¹³ Powierzchnia użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej, to powierzchnia użytków rolnych objętych płatnościami w ramach systemu płatności bezpośrednich

¹⁴ dostępność danych dla tego wskaźnika w systemie GUS jest możliwa co 3–4 lata

¹⁵ Wartości aktualne wskaźnika nie zostały zaprezentowane w raporcie ze względu na zaprzestanie monitorowania go przez GUS

dla tego wskaźnika, stąd wg stanu na dzień 31 grudnia 2022 r. jego realizacja nie jest zagrożona, a cel należy ocenić jako zrealizowany w tym zakresie.

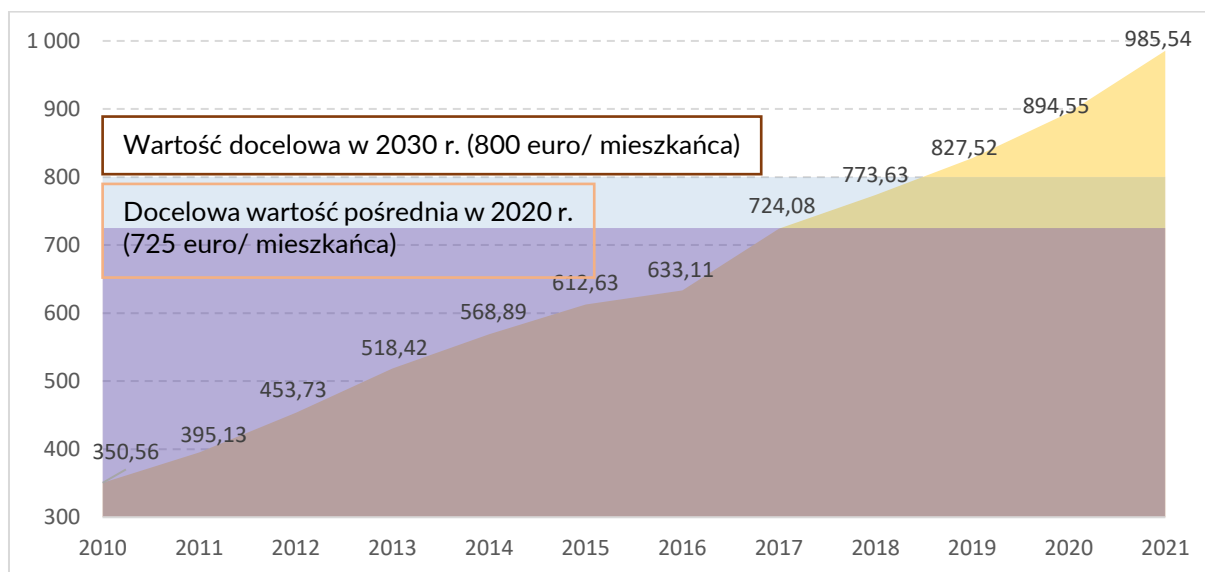
Wykres 8. Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej [w mln ha]

Źródło: dane GUS, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW.

Mimo trudnej sytuacji na rynku art. rolno-spożywczych, obserwowany jest pozytywny trend wzrostowy dla wartości eksportu tych artykułów w przeliczeniu na 1 mieszkańca [w euro]¹⁶. Docelowa wartość tego wskaźnika zakładana dla 2030 r. została już osiągnięta.

Wykres 9. Wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca [euro]

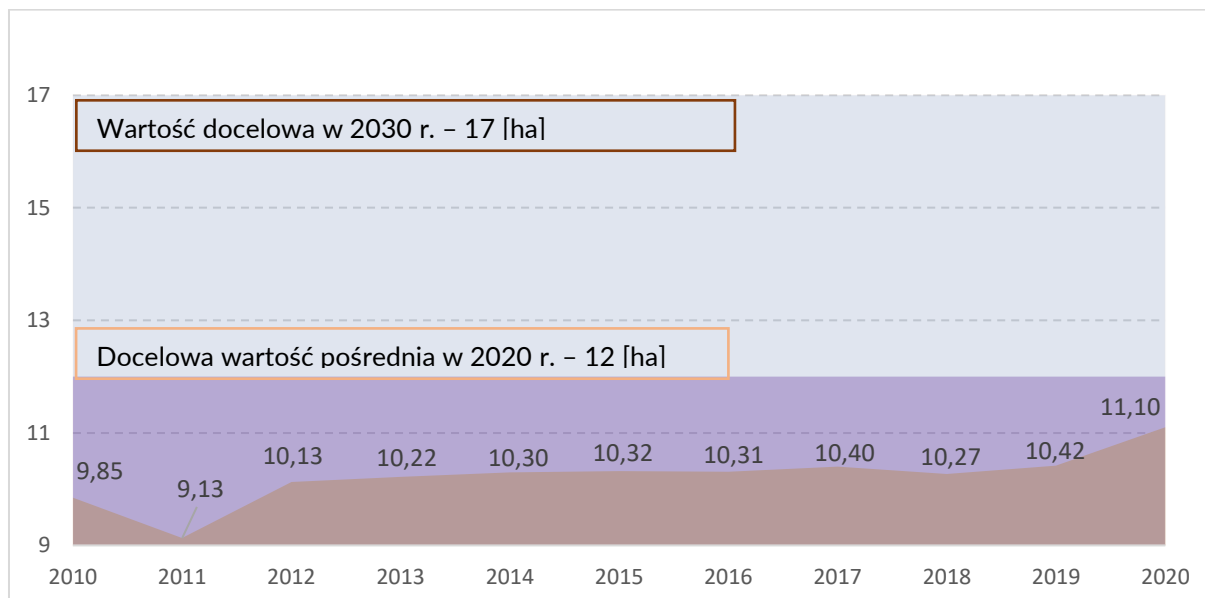
Źródło: dane GUS, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW.

Zbyt powolne tempo zmian (względem oczekiwanych) notuje się natomiast w odniesieniu do powierzchni gospodarstw rolnych. Zgodnie z założeniami, do 2020 r. średnia powierzchnia

¹⁶ Wskaźnik opisuje wartość towarów wywiezionych poza granicę Polski zaliczanych do grupy artykułów rolno-spożywczych wyrażona EUR w przeliczeniu na 1 mieszkańca.

użytków rolnych¹⁷ w gospodarstwie rolnym miała wynieść 12 ha, podczas gdy faktycznie wyniosła 11,10 ha. Dane z ostatnich 10 lat pokazują, że przemiany struktury agrarnej w Polsce mimo pozytywnego kierunku, zachodzą zbyt wolno.

Wykres 10. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym¹⁸ [ha] w latach 2010-2020

Źródło: dane GUS, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW.

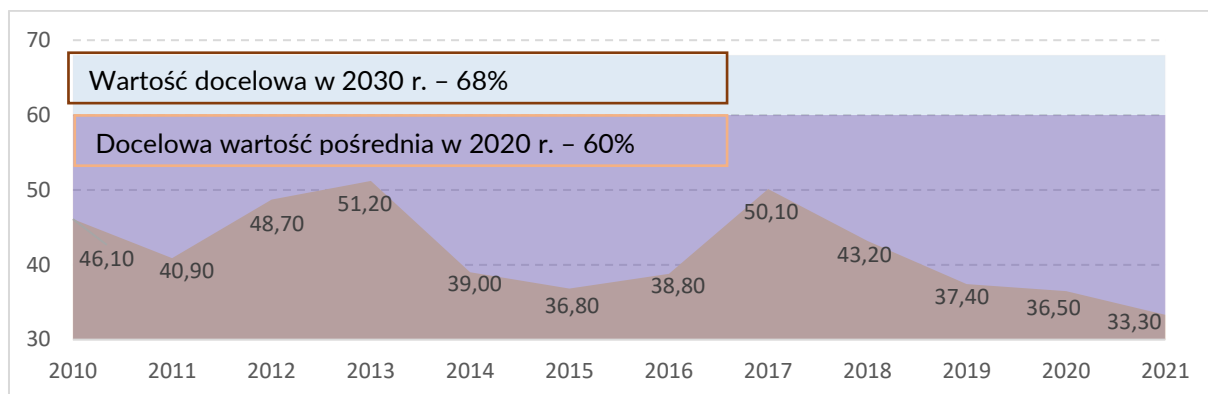
Z uwagi na niekorzystny wpływ sytuacji geopolitycznej na koszty środków do produkcji rolniczej, mało prawdopodobne jest też osiągnięcie wartości pośredniej i docelowej wskaźnika *przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie w relacji do dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek*.

Ze względu na znacznie wolniejsze tempo wzrostu dochodów z działalności rolniczej względem dochodów z innych rodzajów działalności gospodarczej od 2017 roku obserwuje się niekorzystną tendencję spadkową w zakresie relacji przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym otrzymywanego z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie do dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwie domowym otrzymywanego z pracy na własny rachunek.

¹⁷ Użytki rolne to grunty orne, ogrody przydomowe, uprawy trwałe, w tym sady, łąki i pastwiska oraz pozostałe użytki. Gospodarstwa rolne nie obejmują posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali.

¹⁸ Iloraz powierzchni użytków rolnych i gospodarstw rolnych wyrażony w hektarach

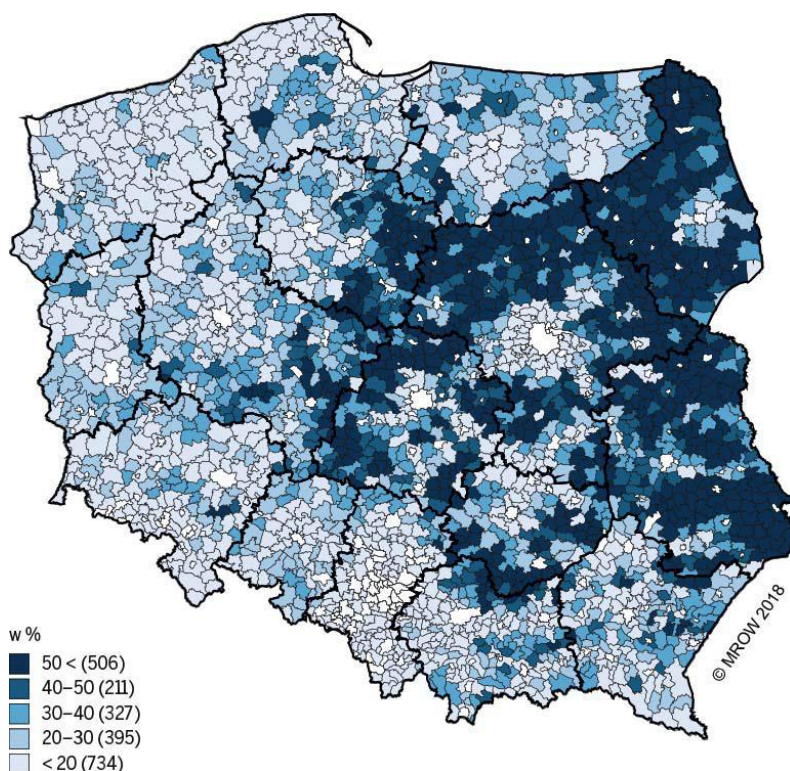
Wykres 11. Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie w relacji do dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek [%]

Źródło: dane GUS, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW.

Sytuację dodatkowo utrudnia niekorzystna sytuacja demograficzna w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich, gdzie dominuje tradycyjny model rolnictwa oraz starzejąca się populacja rolników, o czym świadczy m.in. liczba świadczeniobiorców emerytur KRUS na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Mapa 7 Liczba świadczeniobiorców emerytur KRUS na 100 osób w wieku poprodukcyjnym

Źródło: <https://www.irwirpan.waw.pl/538/badania/monitoring-rozwoju-obszarow-wiejskich>

4.3 Stan realizacji projektów strategicznych celu szczegółowego I

W ramach celu szczegółowego I *Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej* zdefiniowano następujące projekty strategiczne, za realizację których odpowiada MRiRW:

Nazwa	Stan realizacji	Informacje uzupełniające
Platforma żywnościowa	Zrealizowany	Efektom realizacji projektu Platforma Żywnościowa (SELLFOOD) jest wprowadzenie na rynek polski innowacyjnego narzędzia, umożliwiającego uczestnikom rynku dokonywanie obrotu giełdowego krajowymi produktami rolno-spożywczymi o wystandaryzowanych parametrach jakościowych. Giełdowy Rynek Rolny (GRR), prowadzony jest przez Towarową Giełdę Energii S.A. na podstawie udzielonej przez KOWR licencji wyłącznej z dniem 1 września 2020 r. Z wdrożenia GRR korzystają podmioty zawierające transakcje handlowe na rynku zboża. Stronę popytową tworzą firmy handlowe zajmujące się obrotem zbożami (obróć wewnątrz krajowy oraz eksport zbóż) oraz firmy z sektora przetwórstwa pierwotnego zbóż (przemiał zbóż, wytwarzanie pasz dla zwierząt).
Ramowy Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego na lata 2014-2020	Zrealizowany	Ramowy Plan na lata 2014-2020 został zastąpiony nowym Planem na lata 2021-2030. Zawiera on nowoczesne rozwiązania i wskaźniki, które umożliwią jego bieżące monitorowanie.
Gospodarowanie gruntami rolnymi na rzecz zrównoważonego rozwoju	Zrealizowany	Ustawa o zmianie ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 26 kwietnia 2019 r. (Dz. U. poz. 1080) weszła w życie 26 czerwca 2019 r.
Spółdzielnie rolników	Zrealizowany	Projekt zakończono przyjęciem rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 marca 2019 r. w sprawie wykazu produktów lub grup produktów, ze względu na które mogą być zakładane spółdzielnie rolników (Dz. U. 2019 poz. 635), które stanowi wykonanie upoważnienia zawartego w art. 6 ust. 6 ustawy z dnia 4 października 2018 r. o spółdzielniach rolników (Dz. U. 2018 poz. 2073). Rozporządzenie weszło w życie w dniu 5 kwietnia 2019 r.
Nowoczesne ubezpieczenie rolnicze	Zrealizowany	31 marca 2022 r., w ramach projektu programu GOSPOSTRATEG, opracowano założenia nowej koncepcji dotowanych ubezpieczeń w rolnictwie. Opracowano projekt ustawy o Funduszu Ochrony Rolnictwa, który zakłada utworzenie Funduszu, z którego będą wypłacane rekompensaty producentom rolnym w przypadku braku zapłaty za produkty rolne zbyte podmiotowi prowadzącemu działalność w zakresie skupu, przechowywania, obróbki lub przetwórstwa produktów rolnych, który stał się niewypłacalny. W dniu 29 marca 2023 r. na internetowej platformie aplikacyjnej Agencja udostępniła współpracującym bankom na 2023 r. dodatkowe limity akcji kredytowej oraz środki na dopłaty do kredytów. Łączna pula środków na kredyty wyniesie: a) Kredyty na sfinansowanie części kosztów inwestycji (z linii PR, RR, Z):

Nazwa	Stan realizacji	Informacje uzupełniające
		<ul style="list-style-type: none"> • limit akcji kredytowej w wysokości 500 mln zł, • środki w kwocie 10 mln zł na dopłaty do oprocentowania w/w kredytów. <p>b) Kredyty z częściową spłatą kapitału na zakup użytków rolnych przez młodych rolników (z linii MRcsk)</p> <ul style="list-style-type: none"> • środki w kwocie 10 mln zł na dopłaty do w/w kredytów. <p>O kredyty rolnicy mogą ubiegać się w bankach: Banku Polskiej Spółdzielczości S.A., SGB-Banku S.A., a także w zrzeszonych i współpracujących z nimi Bankach Spółdzielczych oraz BNP Paribas Bank Polska S.A., Santander Bank Polska S.A., Krakowskim Banku Spółdzielczym, Banku Spółdzielczym w Brodnicy.</p>
Program wsparcia hodowli roślin w Polsce	Zrealizowany	Projekt Programu wsparcia hodowli roślin w Polsce został przyjęty przez kierownictwo MRiRW w dniu 9 stycznia 2018 r. i zmodyfikowany w 2019 r. Realizację programu zaplanowano do roku 2021, jednak już w 2020 r. zakończono realizację wszystkich zaplanowanych zadań.
Intermodalny terminal towarowy	Zrealizowany	<p>W ramach inwestycji Krajowa Spółka Cukrowa na terenach wydzierżawionych od Zarządu Morskiego Portu Gdańsk S.A. wybudowała terminal przeladunkowo-wysyłkowy, w skład którego wchodzi silos o pojemności 50 tys. ton, pakownia cukru oraz magazyn logistyczny produktu gotowego o pojemności ok. 10 tys. ton.</p> <p>10 października 2019 r. Krajowa Spółka Cukrowa S.A. oddała do użytku Terminal Cukrowy w Porcie Morskim Gdańsk. Inwestycja obejmuje także budowę infrastruktury logistycznej wraz z niezbędnym zapleczem magazynowym.</p>
Linia pożyczkowa i Fundusz rozwoju rolnictwa	zrealizowany	<p>W lipcu 2019 roku na podstawie umowy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z Prezesem Banku Gospodarstwa Krajowego utworzony został w Banku Gospodarstwa Krajowego Fundusz Gwarancji Rolnych-FGR). Utworzenie FGR ze środków PROW 2014-2020 ułatwiło dostęp rolników oraz przedsiębiorstw przetwórczych do zewnętrznego źródła finansowania swojej działalności, zdiagnozowanej w ramach przeprowadzonej oceny ex ante odnośnie możliwości zastosowania instrumentów finansowych (potwierdzenie występowania tzw. luki finansowej na ok. 11,8 mld zł). W marcu 2020 roku ze względu na skutki epidemii COVID-19 wpływające na trudności z utrzymaniem płynności finansowej w ramach programu FGR został rozszerzony zakres stosowanych instrumentów finansowych o gwarantowanie spłaty kredytów obrotowych (odnawialnych i nieodnawialnych) z równoczesnym stosowaniem dopłat do oprocentowania tych kredytów w wysokości 2 p.p. w skali roku przez okres 12 miesięcy. Budżet przeznaczony na gwarancje spłaty kredytów inwestycyjnych i obrotowych oraz na dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych wynosił 2021 r. 68,6 mln euro. W 2022r. budżet został zwiększony do kwoty 119 mln euro, a dopłaty do oprocentowania do 5 p.p. w skali roku. Na koniec 2022 r. udzielono blisko 9 tys. kredytów o łącznej wartości 1,7 mld zł.</p>
Odtworzenie i wsparcie rozwoju lokalnych rynków rolnych	zrealizowany	Z dniem 1 stycznia 2017 r. weszły w życie akty prawne umożliwiające rejestrację rolniczego handlu detalicznego, w tym przede wszystkim ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia sprzedaży

Nazwa	Stan realizacji	Informacje uzupełniające
		<p>żywności przez rolników (Dz. U. poz. 1961) oraz rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie maksymalnej ilości żywności zbywanej w ramach rolniczego handlu detalicznego oraz zakresu i sposobu jej dokumentowania (Dz. U. poz. 2159).</p> <p>W dniu 4 października 2018 roku Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie ustawy o produktach pochodzenia zwierzęcego i ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. 2018 poz. 2136), a w dniu 9 listopada 2018 roku Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia sprzedaży żywności przez rolników do sklepów i restauracji (Dz. U. 2018 poz. 2242). Obie te ustawy weszły w życie z dniem 1 stycznia 2019 roku.</p>
Większa sprzedaż bezpośrednia i rolniczy handel detaliczny	Zrealizowany	<p>Ustawą z dnia 15 grudnia 2021r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia prowadzenia przez rolników rolniczego handlu detalicznego (Dz. U. z 2022r. poz. 138) wprowadzono m.in. następujące zmiany:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozszerzono obszar zbywania żywności niezwierzęcego pochodzenia wyprodukowanej w ramach RHD do innych zakładów prowadzących handel detaliczny z przeznaczeniem dla konsumenta takich jak, np. sklepy, restauracje, czy stołówki - do całego kraju; • zniesiono maksymalne limity dotyczące zbytu żywności konsumentom; • podwyższono kwotę przychodów zwolnioną z podatku dochodowego z 40 000 zł do 100 000 zł.
Większe dofinansowanie do paliwa rolniczego	Zrealizowany	<p>1 stycznia 2022 r. weszła w życie ustawa z dnia 1 października 2021 r. o zmianie ustawy o zwrocie podatku akcyzowego zawartego w cenie oleju napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej (Dz.U. 2021 poz. 2227). Przepisy mają zastosowanie do wniosków składanych od 2022 r. Ustawa zwiększyła roczny limit kwoty zwrotu podatku.</p> <p>Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2022 r. w sprawie stawki zwrotu podatku akcyzowego zawartego w cenie oleju napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej na 1 litr oleju w 2023 r. określono stawkę zwrotu podatku akcyzowego zawartego w cenie oleju napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej w wysokości 1,20 zł na 1 litr oleju.</p> <p>Następnie 9 maja 2023 r. w ustawie o zmianie ustawy o zwrocie podatku akcyzowego zawartego w cenie oleju napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej (Dz.U. poz. 965) wprowadzono stawkę zwrotu podatku w kwocie 2 zł/1 l ON zakupionego w okresie od dnia 1 lutego do dnia 31 sierpnia 2023 r. oraz wprowadzono dodatkowy limit 4 l ON na 1 szt. świń oraz 40 l na 1 DJP owiec, kóz i koni.</p>
Krajowa Grupa Spożywcza	Zrealizowany	<p>Powstała Krajowa Grupa Spożywa S.A. - największy, państwowy producent żywności w Polsce.</p> <p>Podstawowy przedmiot działalności Krajowej Grupy Spożywczej S.A. stanowi przede wszystkim produkcja i sprzedaż cukru, handel wyrobami powstałymi w trakcie jego wytwarzania - melasem, wystódkami buraczanymi, wapnem, sprzedaż nasion, nawozów i środków ochrony roślin, przetwórstwo owocowo-warzywne, wytwarzanie energii elektrycznej, wynajem i zarządzanie</p>

Nazwa	Stan realizacji	Informacje uzupełniające
		nieruchomościami własnymi lub dzierżawionymi, działalność archiwum - kompleksowe zarządzanie archiwami oraz różna działalność usługowa.
Zdrowa polska żywność	Zrealizowany. Część zadań jest nadal kontynuowana	Projekt realizowany był w latach 2019-2020. Do końca roku 2020 r. zostały zarejestrowane 44 polskie produkty jako chronione nazwy pochodzenia, chronione oznaczenia geograficzne i gwarantowane tradycyjne specjalności. Ponadto 3 wnioski są badane przez Komisję Europejską. W 2020 r. wydano certyfikaty zgodności 782 producentom, a w 2021 r. 613 producentom. W 2020 r. znak Poznaj Dobrą Żywność przyznano 66 produktom, a w 2021 r. - 156.
Polskie pasze	W trakcie realizacji	W ramach Inicjatywy białkowej COBORU udostępniono rekomendacje odmian do uprawy i informacje o przydatności rejonów kraju do uprawy nowych odmian roślin bobowatych grubonasiennych i soi. Realizacja zadań w ramach Inicjatywy białkowej COBORU pozwala na rekomendację najlepszych odmian tej grupy roślin do uprawy w poszczególnych województwach i stałą weryfikację optymalnych rejonów kraju do uprawy roślin białkowych. W ramach programu GOSPOSTRATEG sfinansowano badanie i testy dot. przydatności wybranych owadów do hodowli na przetworzone białko zwierzęce oraz zasady jego przechowywania i stosowania w żywieniu zwierząt. Przeprowadzona została analiza opłacalności zastosowania technologii produkcji PAP wraz z wytycznymi w jaki sposób tę technologię zastosować. Efektem końcowym projektu jest strategia rozwoju alternatywnego dla soi GM białka owadziego.
Efektywny system doradztwa rolniczego	W trakcie realizacji	W 2022 r. ośrodki doradztwa rolniczego otrzymały znacznie więcej środków niż w 2021 r. łączna kwota dotacji na wydatki bieżące wyniosła 254,7 mln zł i była o 34,4 mln zł wyższa niż w 2021 r. Dodatkowo ośrodki otrzymały 14,3 mln zł na wydatki inwestycyjne oraz kontynuowały prowadzenie inwestycji finansowanych z tzw. wydatków niewygasających z 2021 r.
Projekty rozwoju branż	Projekt został przekształcony i będzie realizowany w ramach PS WPR 2023-2027	Działania w kierunku rozwoju branż będą realizowane pośrednio w ramach Krajowego Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.
Wsparcie rolnictwa na terenach górskich	W trakcie realizacji	Cześć rozwiązań wzmacniających rolnictwo górskie została uwzględniona w Planie strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

5. Opis realizacji celu szczegółowego II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska

5.1 Ocena wykonania realizacji celu szczegółowego II w latach 2020-2022

Cel II *Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska* był realizowany w latach 2020-2021 zgodnie z założeniami. Infrastruktura na obszarach wiejskich sukcesywnie ulega widocznej poprawie, jednakże większych nakładów wymagają działania poprawiające dostęp mieszkańców terenów wiejskich do podstawowych dóbr i usług.

W zakresie infrastruktury społecznej odnotowano spadek ilości placówek przedszkolnych (10776 w 2020 r. i 10724 w 2021 r.). W roku szkolnym 2020/21 wychowaniem przedszkolnym na obszarach wiejskich objętych było 67,7% dzieci w wieku 3-5 lat.

Jednocześnie, nie zmienił się dostęp do usług ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Zarówno w 2020 r. jak i 2021 r. na obszarach wiejskich funkcjonowało ok. 4,6 tys. przychodni. Nie zmienił się również wskaźnik liczby ludności na jedną aptekę i punkt apteczny (w tys.) i wyniósł w obu latach: 5,0.

W 2020 r. na obszarach wiejskich 26,0% mieszkań było podłączonych do gazu z sieci, a 72,7% (3,5 mln) posiadało centralne ogrzewanie.¹⁹

Zgodnie z danymi GUS na koniec 2022 r. wskaźnik zwodociągowania wsi wynosił 84,14%, a wskaźnik skanalizowania 40,43%.²⁰ Łączna ilość ścieków wytworzona w 2020 r. na obszarach wiejskich wyniosła 496,8 hm³, co stanowiło 22,6% emisji ścieków w kraju (wobec odpowiednio 474,8 hm³ oraz 21,8% w 2019 r.).

W 2021 r. oczyszczalnie ścieków obsługiwały 46,3% ludności obszarów wiejskich (45,2 % w 2020 r.), natomiast 714 (32,8%) gmin wiejskich i miejsko-wiejskich (bez miast) było obsługiwanych przez nowoczesne oczyszczalnie ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Systematycznie przybywa także na obszarach wiejskich dróg gminnych o nawierzchni twardej. W roku 2016 było to 94 960,1 km, natomiast na koniec 2020 r. 109 981,3 km.²¹

Ilość odpadów komunalnych wytworzonych na obszarach wiejskich w 2020 r. wyniosła 4 163 tys. ton, co stanowiło 31,7% wszystkich wytworzonych odpadów komunalnych w Polsce. Na mieszkańca terenów wiejskich przypadło średnio o 20 kg więcej odpadów niż w 2019 r.²²

W 2020 r. emisje zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza zanotowano w 178 jednostkach zaliczanych do obszarów wiejskich²³. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na tych

¹⁹ Dane GUS

²⁰ Wskaźnik obliczany jako odsetek budynków mieszkalnych podłączonych do sieci w relacji do liczby budynków mieszkalnych ogółem.

²¹ Dane GUS

²² Dane GUS

²³ Dane GUS

obszarach wyniosła 4 244 tony, co stanowiło ok. 17,8% krajowej emisji zanieczyszczeń pyłowych.

Emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza odnotowano na 297 obszarach wiejskich. Jednostki zlokalizowane na ich terenie wyemitowały łącznie prawie 65,8 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło blisko 35,4% krajowej emisji zanieczyszczeń²⁴

Na obszarach wiejskich zlokalizowana jest przeważająca część zasobów przyrodniczych Polski. Grunty leśne w 2020 r. stanowiły 30,9% powierzchni obszarów wiejskich (9,0 mln ha). W 2020 r. zalesiono 0,8 tys. ha użytków rolnych i nieużytków zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Prawie połowę terenów zieleni ogólnodostępnej na terenach wiejskich zajmowały 992 parki spacerowo-wypoczynkowe o łącznej powierzchni 6,1 tys. ha²⁵.

Analiza rozwoju obszarów wiejskich z lat 2020-2021 w zakresie stanu oraz działań na rzecz środowiska naturalnego, wskazuje na zróżnicowane trendy. Szczególnie niepokojąca jest obecna wartość wskaźnika stanu „zdrowia” ekosystemów użytkowanych rolniczo monitorowany przez stan liczebności ptaków pospolitych krajobrazu rolniczego (FBI) Głównym wnioskiem powinno być zatem wzmocnienie działań w zakresie ochrony bioróżnorodności i krajobrazu rolniczego poprzez wdrażanie WPR w połączeniu z poszczególnymi politykami środowiskowymi.

Prowadzenie produkcji rolnej przyczynia się do powstawania substancji szkodliwych, m.in. amoniaku, dwutlenku węgla, metanu oraz podtlenku azotu, które w niekorzystny sposób oddziałują na zmiany klimatu.

Rolnictwo odpowiada za 97% całkowitej emisji amoniaku. Dominują tu dwa źródła: odchody zwierząt gospodarskich w postaci nawozów naturalnych stosowanych na gleby, odpowiedzialne za 80% emisji w tym sektorze oraz nawozy mineralne, na które przypada 20% emisji.

Wielkość emisji amoniaku w 2020 r. zmniejszyła się w stosunku do roku 1990 o 36% – należy jednak zwrócić uwagę, że największy spadek emisji NH₃ nastąpił w latach dziewięćdziesiątych. W ostatnich 20 latach emisja amoniaku z rolnictwa wahała się nieznacznie, w zależności od wielkości produkcji rolnej. W 2020 roku, w porównaniu z rokiem poprzednim, zanotowano wzrost wielkości emisji amoniaku o 3%. Największy wpływ na tę zmianę miały wzrost pogłowia trzody chlewnej o 6%, owiec o 5% i drobiu o 2% oraz większe o 4% zużycie nawozów mineralnych.

Całkowitą emisję CO₂ (bez kategorii 4 - *Użytkowanie gruntów, zmiany użytkowania gruntów i leśnictwo, LULUCF*) w roku 2020 oszacowano na ok. 303,52 milionów ton. Rolnictwo odpowiada za 0,48% całkowitej emisji dwutlenku węgla w 2020 r.

Udział metanu w całkowitej krajowej emisji gazów cieplarnianych w roku 2020 wyniósł 11,8%. Rolnictwo jest jednym z trzech głównych źródeł emisji metanu. Jego udział w krajowej emisji w

²⁴ GUS.

²⁵ GUS

roku 2020 wyniósł 31,9%. Emisja z podkategorii *Fermentacja jelitowa* była dominującym źródłem emisji w kategorii *Rolnictwo* z udziałem ok. 29,1% w emisji metanu w roku 2020.

Emisja podtlenku azotu (bez kategorii 4) N₂O stanowiła 6,1% całkowitej emisji gazów cieplarnianych w roku 2020. Głównie źródło emisji podtlenku azotu w Polsce stanowi sektor rolnictwa. Największy udział w całkowitej emisji N₂O w roku 2020 z rolnictwa miały podkategorie: *Gleby rolne* – 68,9%, *Odchody zwierzęce* – 12,9%.

Tabela 3. Udział rolnictwa w emisjach głównych gazów cieplarnianych

Rok 2020	CO ₂ [kt]	CH ₄ [kt]	N ₂ O [kt]
Krajowa emisja (bez uwzględnienia sektora LULUCF)	303 523,08	1 774,23	76,64
Krajowa emisja netto (z uwzględnieniem sektora LULUCF)	280 578,52	1 775,00	83,18
Rolnictwo	1 458,75	566,66	62,72

Źródło: Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami

W ostatnich latach obserwowany jest dynamiczny rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Szczególną popularnością cieszą się mikroinstalacje fotowoltaiczne, których liczba na koniec 2022 r. wyniosła ponad 1,2 mln szt. (155 tys. szt. w roku 2019). Ze względu na specyfikę ich montażu (głównie dachy budynków wolnostojących lub na gruncie), należy przyjąć, że w dużym stopniu funkcjonują one na obszarach wiejskich.

Na koniec 2022 r. funkcjonowały 143 biogazownie rolnicze o łącznej mocy 140,3 MW (wzrost o 40 szt. w porównaniu do roku 2019), a także 41 mikroinstalacji wykorzystujących biogaz rolniczy do produkcji energii elektrycznej. Biogazownie rolnicze wykorzystywały niemal 5,7 mln ton substratów, z czego ponad 88% stanowiły pozostałości i produkty uboczne z rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, zaś niecałe 12% to uprawy celowe. W wyniku wytworzenia biogazu rolniczego w 2022 r. powstało ponad 4,3 mln ton produktu ubocznego (pofermentu), który po spełnieniu określonych warunków może być wykorzystywany do nawożenia gruntów rolnych.

Tabela 4. Produkcja biogazu rolniczego i energii elektrycznej z biogazu rolniczego w latach 2020 – 2022

Rok produkcji	Ilość wytworzonego biogazu rolniczego [w mln m ³]	Ilość energii elektrycznej wytworzonej z biogazu rolniczego [w GWh]
2020	325,875	689,713
2021	342,913	732,645
2022	374,094	795,613

Źródło: Dane KOWR

W 2021 r. jak w latach poprzednich dominujący udział w wykorzystaniu gruntów rolnych na cele energetyczne miały uprawy rzepaku i kukurydzy, przeznaczane do produkcji biokomponentów: estrów i bioetanolu. Przy zapotrzebowaniu na rzepak oraz kukurydzę na cele biopaliwowe wynoszącym odpowiednio ok. 2,20 mln ton oraz ok. 0,64 mln ton, powierzchnia gruntów niezbędnych do upraw na cele energetyczne wyniosła niecałe 767 tys. ha.

Część gruntów przeznaczana jest pod uprawy wieloletnie, takie jak zagajniki o krótkiej rotacji (brzoza, wierzba i topola), które potencjalnie mogą być wykorzystane jako surowiec energetyczny. W 2021 r. pod tego rodzaju uprawy zajętych było około 16 tys. ha.

Analiza powierzchni upraw na cele energetyczne wskazuje, że w 2021 r. podobnie jak i w latach poprzednich, wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej odbywało się w sposób zrównoważony, bez zagrożenia dla produkcji żywności.

5.2 Ocena wskaźnikowa stanu realizacji celu szczegółowego II

W SZRW RiR 2030 przyjęto 5 wskaźników kluczowych przedstawiających stopień realizacji celu szczegółowego II *Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska* Strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa do roku 2020 (z perspektywą do 2030).

Jeden wskaźnik celu szczegółowego II ma obecnie status zagrożenia nieosiągnięcia zakładanej wartości docelowej. Jest to wskaźnik: *Bilans emisji głównych zanieczyszczeń powietrza tlenkami azotu ze źródeł stacjonarnych innych niż energetyka, technologie przemysłowe i gospodarstwa domowe*.

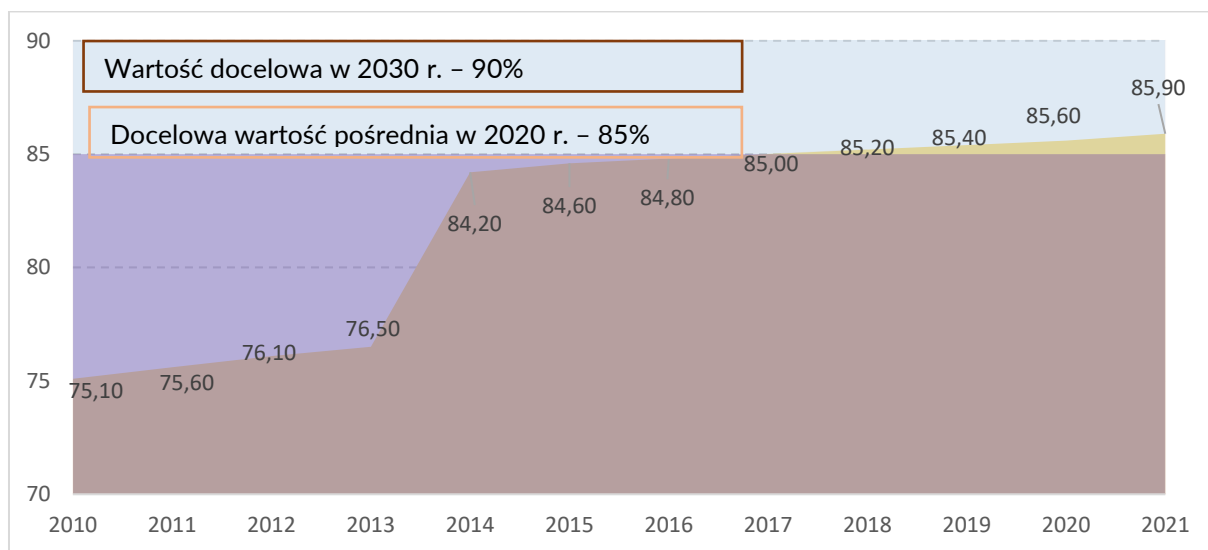
Tabela 5. Wskaźniki odnoszące się do celu szczegółowego II SZRW RiR 2030

Wskaźnik	Wartość bazowa (rok bazowy)	Planowana 2020 Wartość pośrednia	Planowana 2030 Wartość docelowa	Stan realizacji w połowie 2023 r.
Cel szczegółowy II: Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska. Wskaźniki kluczowe monitorujące realizację Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa				
Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi [%]	84,2 (2014)	85	95	Cel w trakcie realizacji 85,9 (2021)
Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców	375,7 (2017)	389	435	Cel w trakcie realizacji 405,2 (2021)
Powierzchnia użytków ekologicznych ogółem w tys. ha [ha]	53,4 (2017)	54	60	Cel w trakcie realizacji 56,1 (2022)
Gospodarstwa domowe na obszarach wiejskich mające dostęp do połączeń o prędkości pobierania danych wynoszącej co najmniej 100 Mb/s [%]	18 (2017)	Wartość nie została określona	Wszystkie gospodarstwa domowe	Cel w trakcie realizacji 40 (2020)
Bilans emisji głównych zanieczyszczeń powietrza tlenkami azotu ze źródeł stacjonarnych innych niż energetyka, technologie przemysłowe i gospodarstwa domowe [tys. ton]	116,3 (2017)	97	89	Cel zagrożony 472,1 (2019)

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRW RiR 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

Powszechny dostęp do wody z sieci wodociągowej jest podstawową potrzebą człowieka i w znaczny sposób wpływa na jego poziom życia. Co do zasady, sytuacją idealną jest wartość wskaźnika równa 100, lecz może ona być osiągnięta tylko w warunkach racjonalnej i zwartej zabudowy. Przy analizie wskaźnika należy brać pod uwagę nie tylko możliwości inwestycyjne gmin, lecz również warunki naturalne oraz charakter zabudowy, co wpływa na niższe wartości wskaźnika na terenach wiejskich oraz terenach o urozmaiconej rzeźbie terenu. Zakładana wartość docelowa wskaźnika wynosi 95%. Mimo systematycznego wzrostu szacunkowej liczby ludności zamieszkałej w budynkach mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, przyłączonych do sieci wodociągowej, osiągnięcia wartości docelowej w 2030 może być trudne do osiągnięcia.

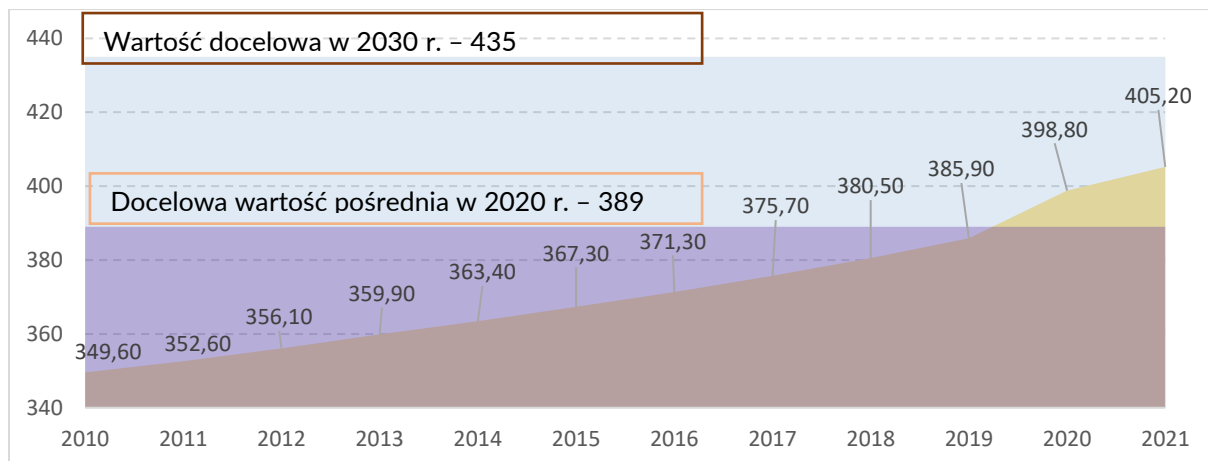
Wykres 12. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi [%]

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWRIr 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

Kolejny²⁶ wskaźnik celu szczegółowego SZRWRIr 2030 określa liczbę mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Zgodnie z definicją, mieszkanie to lokal składający się z jednej lub kilku izb i pomieszczeń pomocniczych, przeznaczony na stały pobyt osób - wybudowany lub przebudowany do celów mieszkalnych, konstrukcyjnie wydzielony trwałymi ścianami w obrębie budynku, do którego to lokalu prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni bądź z ulicy, podwórza lub ogrodu.

Wykres 13. Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców wsi

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWRIr 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

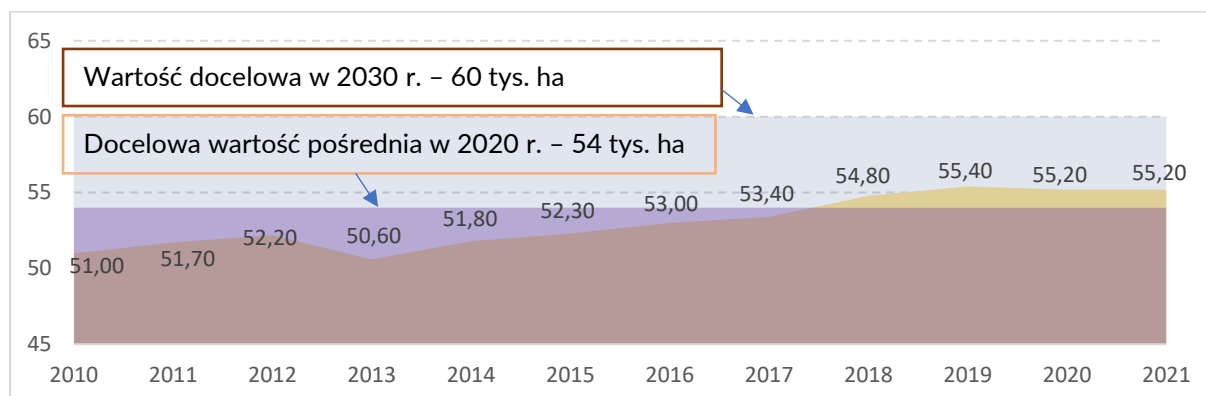
Niskie wartości wskaźnika oznaczają niedobór mieszkań, czego skutkiem mogą być problemy społeczne, np. dotyczące usamodzielniania się osób młodych. Na wartość wskaźnika mają

²⁶ Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców

wpływ czynniki kulturowo-demograficzne, takie jak średnia liczba dzieci w rodzinie, przeciętny wiek oraz kulturowe nawyki wspólnego mieszkania wielopokoleniowych rodzin.

W przypadku tego wskaźnika obserwowana jest stabilna tendencja wzrostowa, co pozwala zakładać, że docelowa wartość wskaźnika, wynosząca 435, zostanie osiągnięta do 2030 roku.

Wykres 14. Powierzchnia użytków ekologicznych ogółem w tys. ha [ha]

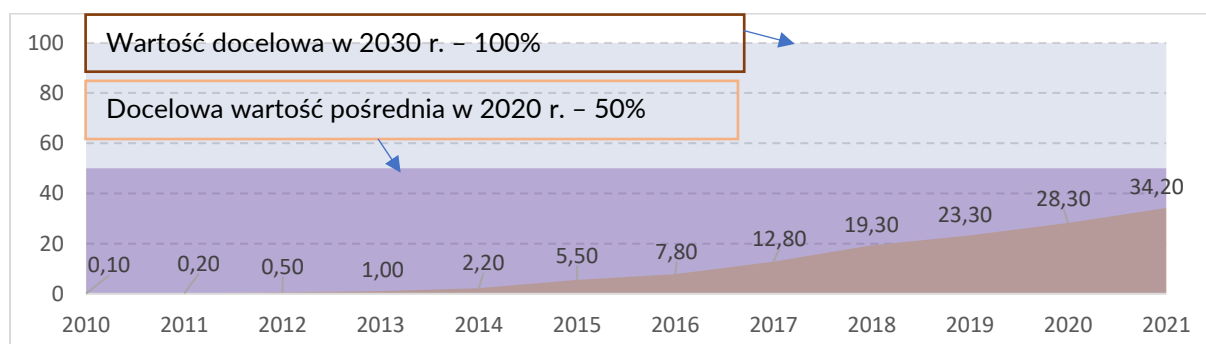

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWIR 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

Poprzez użytki ekologiczne rozumie się pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej, które wymagają odnowy. Zaliczają się do nich: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub sezonowego przebywania.

Oczekiwana wartość pośrednia wskaźnika dot. powierzchni użytków ekologicznych (zakładana dla 2020 r.) została osiągnięta już w 2018 r. Jednakże w okresie 2019-2021 nie zaszły istotne zmiany w zakresie wartości tego wskaźnika, co może oznaczać trudności z osiągnięciem jego zakładanej wartości docelowej wynoszącej 60 tys. ha w 2030 r.

Wykres 15. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z dostępu do Internetu o przepustowości przynajmniej 100 Mb/s [%]

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWIR 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

Znacząco w ostatnich latach polepszył się zasięg dostępu do Internetu. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z dostępu do Internetu o przepustowości przynajmniej 100 Mb/s²⁷ (ogółem w Polsce) na koniec 2021 r. stanowił już 34,2%, podczas gdy 8 lat wcześniej wynosił zaledwie 2,2%.

²⁷ techniczna możliwość świadczenia usługi dostępu do Internetu szerokopasmowego o szybkości nie mniejszej niż 100 Mb/s, w dowolnej technice dostępowej

5.3 Stan realizacji projektów strategicznych celu szczegółowego II

W ramach celu szczegółowego II *Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska* zdefiniowano następujące projekty strategiczne, za realizację których odpowiada MRiRW:

Nazwa	Stan realizacji	Informacje uzupełniające
Pakt dla obszarów wiejskich	Zrealizowany	Dokument został opracowany i zatwierdzony przez KSRRM oraz KKPR. Pakt stanowił wkład do SZRWRiR 2030 oraz PS WPR 2023-2027.
Infrastruktura dla rozwoju obszarów wiejskich	Zrealizowany	W trakcie realizacji projektów powołane zostały różne inicjatywy/fundusze wspierające rozwój infrastruktury na obszarach wiejskich np. Fundusz Dróg Samorządowych (obecna nazwa Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg), Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych. Niezależnie od Funduszy powoływanych przez inne resorty w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich realizowane były działania wspierające inwestycje wodociągowo-kanalizacyjne raz drogowe na obszarach wiejskich.
Woda dla rolnictwa	Zrealizowany	<p>W ustawie budżetowej na 2020 r., w ramach rezerw celowych, zapewniono środki w wysokości 40 mln zł na pomoc państwa dla spółek wodnych na realizację zadań z zakresu utrzymania urządzeń melioracji wodnych. Środki te zostały przekazane do budżetów wojewodów, a wojewodowie udzielili dotacji spółkom wodnym. Dotacje dla spółek wodnych w tej samej wysokości zostały zaplanowane także w projekcie ustawy budżetowej na 2021 r.</p> <p>W ramach PROW na lata 2014–2020 zawarto 174 umów o przyznanie pomocy dla spółek wodnych na kwotę 64 381 625,28 zł. W ramach poddziałania „Modernizacja gospodarstw rolnych” PROW 2014-2020 złożono 1848 wniosków o przyznanie pomocy w obszarze nawadniania w gospodarstwie na kwotę 145 245 816 zł.</p> <p>Została opracowana koncepcja lokalnych partnerstw na rzecz wody (LPW). Wytypowano i przeszkolono wojewódzkich koordynatorów oraz doradców ds. wody.</p> <p>W ustawie – Prawo wodne dokonano zmian ułatwiających gospodarowanie wodą na obszarach wiejskich, tj. na podstawie zgłoszenia wodnoprawnego można będzie wykonywać stawy o powierzchni do 1000 m² i o głębokości do 3 m (dotychczas do 500 m² i głębokości do 2 m).</p>
Rolnictwo dla ekologii	Zrealizowany	Projekt był realizowany w okresie od lipca 2018 roku do listopada 2021 roku. Opracowane zostały przepisy zapewniające wykorzystania biogazu rolniczego jako paliwa gazowego.
Przeciw suszy	Zrealizowany	<p>Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW) we współpracy z Okręgowymi Stacjami Chemiczno-Rolniczymi (OSChR) realizują program priorytetowy pn.: „Ogólnopolski program regeneracji środowiskowej gleb poprzez ich wapnowanie”, który został ogłoszony w czerwcu 2019 r. Jego celem jest wsparcie działań regeneracyjnych gleb zakwaszonych. Na realizację Programu, w latach 2019-2023, przewidziane zostały środki w wysokości 300 mln zł.</p> <p>Według danych z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, do dnia 31 grudnia 2022 r. WFOŚiGW przyjęty 45 555 wniosków</p>

Nazwa	Stan realizacji	Informacje uzupełniające
		<p>opiewających na kwotę 177 189 952,00 zł, obejmując powierzchnie 401 996 ha zaplanowaną do wapnowania. Według danych przekazanych przez Krajową Stację Chemiczno-Rolniczą w Warszawie, od początku trwania programu do dnia 31 grudnia 2022 r. okręgowe stacje chemiczno-rolnicze przyjęły do sprawdzenia od producentów rolnych 57 948 wniosków opiewających na kwotę 212 020 422 zł, obejmujących 364 895,91 ha powierzchni użytków rolnych, na których producenci rolni planują zastosować wapno nawozowe. Drugim elementem programu był projekt Woda dla rolnictwa (opisany powyżej)</p>
Wsparcie rolnictwa na terenach górskich	W trakcie realizacji	Cześć rozwiązań wzmacniających rolnictwo górskie została uwzględniona w Planie strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

6. Opis realizacji celu szczegółowego III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa

6.1 Ocena wykonania realizacji celu szczegółowego III w latach 2020-2022

Dzięki wdrożeniu w latach 2020 - 2021 szerokiego spektrum działań w ramach tzw. tarczy antykryzysowej, a także ogólnie dobrej kondycji polskiej gospodarki i rynku pracy przed pandemią, sytuacja na polskim rynku pracy podczas pandemii i w kolejnym okresie pozostawała stabilna. W 2022 r. notowano stały spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych (z 927,1 tys. w styczniu do 812,3 tys. w grudniu) i stopy bezrobocia rejestrowanego (z 5,9% w styczniu do 5,2% w grudniu), przy jednoczesnym wzroście wskaźnika zatrudnienia i spadku liczby osób biernych zawodowo w wieku produkcyjnym 15-64 lata (z 6286 tys. w 2021 r. do 6055 tys. w 2022 r.).

Według danych opublikowanych 1 lutego 2023 r. zharmonizowana stopa bezrobocia, liczona wg definicji przyjętej przez Eurostat, wyniosła w grudniu 2022 r. 2,9% w Polsce wobec 6,1% w Unii Europejskiej i 6,6% w strefie EURO. Tym samym Polska wraz z Niemcami zajęła drugie, po Czechach (2,3%), miejsce pod względem najniższej stopy bezrobocia w UE. W końcu 2022 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 419,7 tys. długotrwale bezrobotnych - czyli o 86,8 tys. osób mniej, tj. o 17,1% mniej niż w końcu 2021 r.

Od początku zbrojnej inwazji Rosji na Ukrainę w lutym do końca 2022 r. Ukrainę opuściło ok. 17,4 mln osób, w tym ok. 9, 2 mln osób przekroczyło granicę z Polską. Część z tych osób wróciła na Ukrainę (7,35 mln wyjazdów), a część wyruszyła do innych państw. Szacuje się, że obecnie w Europie przebywa ok. 7,9 mln uchodźców z Ukrainy, w tym ok. 1,5 mln na terenie Polski, z czego blisko 90% to kobiety i dzieci.

W 2021 r. zarejestrowano łącznie ponad 2 miliony różnego typu dokumentów legalizujących pracę obywateli Ukrainy. Najczęściej obywatele Ukrainy wykonywali pracę jako robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, pracownicy wykonujący prace proste, operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń oraz w rolnictwie. Wśród zatrudnionych w Polsce obywateli Ukrainy blisko 40% stanowiły kobiety, które najczęściej zatrudniane są przy pracach prostych, w przetwórstwie przemysłowym oraz w rolnictwie. Wykonują one również pracę jako pomoce domowe i osoby sprzątające, choć coraz częściej pracują także jako pracownicy do spraw finansowo-statystycznych i ewidencji materiałowej oraz pracownicy gastronomii i sprzedawcy.

Na koniec grudnia 2022 r. liczba zgłoszonych do ubezpieczenia w ZUS obywateli Ukrainy wyniosła 746 tys. (w ogólnej liczbie 1063 tys. zgłoszonych do ubezpieczenia cudzoziemców).

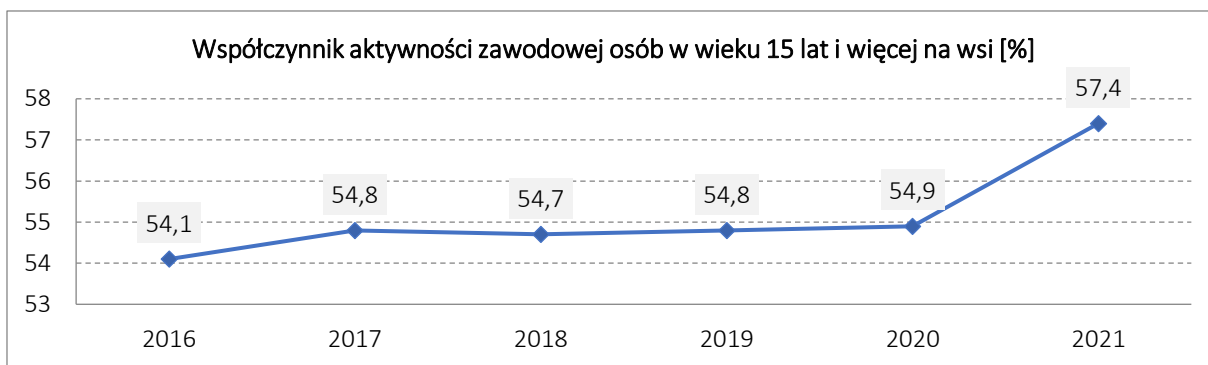
W 2022 r. znaczące braki kadrowe dotyczyły zawodów z branż: budowlanej, produkcyjnej, TSL (transport, spedycja, logistyka), edukacji, księgowości i gastronomii. Braki kadrowe dotyczyły także opieki zdrowotnej (lekarze, pielęgniarki i położne, fizjoterapeuci i masażyści, opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej, psychologzy i psychoterapeuci, ratownicy medyczni) oraz gastronomii (kucharze i piekarze).²⁸

²⁸ Krajowy Plan Działań na rzecz Zatrudnienia na rok 2023

Cel III *Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa* był w jeszcze większym stopniu niż cel I uwarunkowany skutkami pandemii i wojny w Ukrainie.

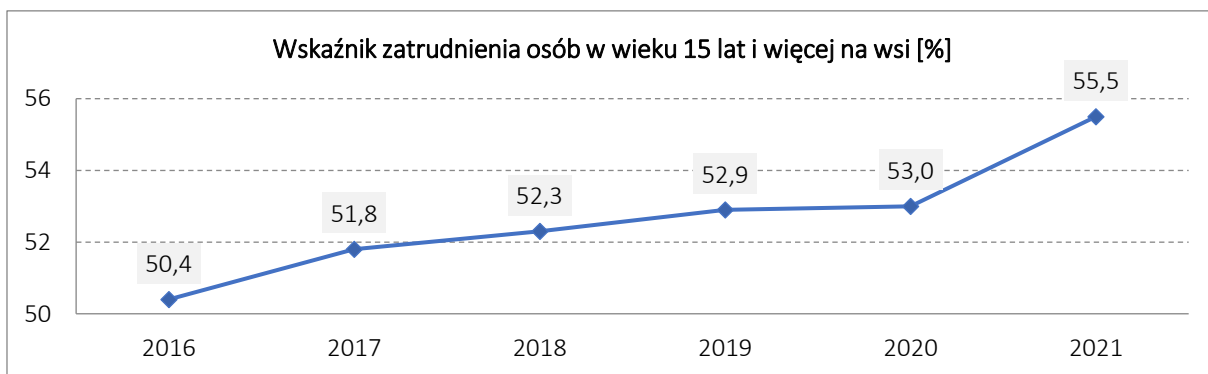
Na obszarach wiejskich w latach 2020-2021 obserwowano pozytywne trendy w zakresie rynku pracy. Zarówno w 2020 roku jak i 2021 stopa bezrobocia utrzymała się na poziomie 3,4 %. Utrzymały się również pozytywne trendy dotyczące aktywności zawodowej i zatrudnienia²⁹.

Wykres 16. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15 lat i więcej na wsi

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022*

Wykres 17. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi

Źródło: *Rocznik Statystyczny Województw, Główny Urząd Statystyczny 2022*

Oba ww. wskaźniki wskazują na ustabilizowaną w tym zakresie sytuację na rynku pracy (mimo czynników generowanych przez skutki pandemii) oraz wykazały wyraźny wzrost.

²⁹ Wskaźnik współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15 lat i więcej na wsi [%] ilustruje procent udziału aktywnych zawodowo (ogółem lub danej kategorii) w liczbie ludności (ogółem lub danej kategorii). Poprzez aktywnych zawodowo rozumie się pracujących i bezrobotnych. Natomiast wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej na wsi, określa procent udziału pracujących (ogółem lub danej kategorii) w liczbie ludności (ogółem lub danej kategorii), dane przeciętne w roku. Jako pracujących należy rozumieć wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badania miały pracę (były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem).

W 2020 r. na obszarach wiejskich najwięcej osób pracowało w podmiotach prowadzących działalność przemysłową i budowlaną, prawie co trzeci pracujący na wsi był zatrudniony w podmiotach zajmujących się pozostałymi usługami, a co czwarty w podmiotach zajmujących się handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją³⁰.

Zgodnie z danymi GUS liczba kwater agroturystycznych na koniec roku 2021 wzrosła o ok. 400 w porównaniu do 2020 r. i wyniosła 8 149. To obrazuje, że agroturystyka cieszy się coraz większą popularnością. Przed agroturystyką jest wiele nowych możliwości; turyści, konsumenci coraz bardziej oczekują wypoczynku w zgodzie z naturą, z dostępem do zdrowej żywności i aktywności fizycznych. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi od kilku lat promuje wypoczynek na wsi projektem „Odpoczywaj na wsi”, działającym w dwóch obszarach: promocyjnym i edukacyjnym. Celem projektu jest kreowanie wizerunku obszarów wiejskich, jako turystycznego rynku oferującego zróżnicowane i całoroczne atrakcje.

Na obszarach wiejskich w 2020 r. zlokalizowanych było 801 zakładów stacjonarnej pomocy społecznej (z filiami), w tym 414 domów pomocy społecznej. Zakłady te stanowiły 42,2% ogólnej ich liczby w kraju. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej działające na wsi dysponowały 50,3 tys. miejsc dla pensjonariuszy, co stanowiło 42,2% miejsc w placówkach tego typu w kraju. Na 10 tys. ludności wiejskiej przypadało 32,8 miejsc w zakładach stacjonarnej pomocy społecznej. Liczba miejsc w placówkach zlokalizowanych na obszarach wiejskich wzrosła o 22,1%, a co za tym idzie wzrosła wartość wskaźnika na 10 tys. ludności o 5,9.

W 2020 r. na wsi działało 5,8 tys. klubów sportowych, czyli 40,7% wszystkich klubów w kraju. Ćwiczyło w nich 287,4 tys. Osób. Wartość wskaźnika liczby ćwiczących na 1000 ludności na wsi wyniosła 19 osób. Wśród ćwiczących w klubach sportowych na obszarach wiejskich w 2020 r. mężczyźni stanowili 80,8%. Należy podkreślić, że większość ćwiczących w klubach sportowych to młodzi ludzie do 18 roku życia – 63,5%.

W roku szkolnym 2020/21 na obszarach wiejskich działało 8,2 tys. szkół podstawowych, do których uczęszczało 1,1 mln uczniów. W porównaniu z rokiem szkolnym 2010/11, liczba szkół podstawowych na wsi zmniejszyła się o 10,9%. W omawianym czasie liczba dzieci uczęszczających do szkół podstawowych na wsi wzrosła o 27,0%. Wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych zaobserwowano we wszystkich województwach i był on skutkiem reformy edukacji wprowadzonej 1 września 2017 r. Na obszarach wiejskich w roku szkolnym 2020/21 na jedną szkołę podstawową przypadało 137 uczniów.

W analizowanym okresie Koła gospodyń wiejskich mogły otrzymać raz w roku pomoc finansową z budżetu państwa, przeznaczoną na realizację jego zadań statutowych. Wskazane cele statutowe są określone przez ustawę z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz.U. z 2021 r., 2256, z późn. zm.) i są to przede wszystkim :

- prowadzenie działalności społeczno-wychowawczej i oświatowo-kulturalnej na terenach wiejskich,
- prowadzenie działalności na rzecz wszechstronnego rozwoju obszarów wiejskich,

³⁰ Dane GUS.

- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości kobiet,
- inicjowanie i prowadzenie działania na rzecz poprawy warunków życia i pracy kobiet na wsi,
- upowszechnianie i rozwijanie formy współdziałania, gospodarowania i racjonalne metody prowadzenia gospodarstw domowych,
- reprezentowanie interesów środowiska kobiet wiejskich wobec organów administracji publicznej,
- rozwijanie kultury ludowej.

Wartość przyznanej pomocy finansowej kołom gospodyń wiejskich w okresie od 15 października 2019 do 31 grudnia 2022 kształtowała się następująco:

- 2020 r. - 32 871 000 zł,
- 2021 r. - 55 842 000 zł,
- 2022 r. - 62 592 000 zł.

Pomoc finansowa udzielana jest kołom gospodyń wiejskich wpisanym do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich, prowadzonego przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, które zobowiążą się m. in. do wykorzystania pomocy zgodnie z jej przeznaczeniem tj. na wyżej wymienione cele statutowe koła do dnia 31 grudnia roku, w którym została przyznana pomoc oraz rozliczenia pomocy poprzez złożenie sprawozdania z wydatkowania pomocy w terminie do dnia 31 stycznia roku następującego po roku, w którym ta pomoc została przyznana.

Od 2018 r. systematycznie rośnie liczba zarejestrowanych kół gospodyń wiejskich:

- 2018 r. - 5 048 KGW,
- 2019 r. - 8 835 KGW,
- 2020 r. - 9 732 KGW,
- 2021 r. - 10 689 KGW,
- 2022 r. - 11 690 KGW.

6.2 Ocena wskaźnikowa stanu realizacji celu szczegółowego III

W ramach celu szczegółowego III: *Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa* zdefiniowano 5 wskaźników kluczowych monitorujących realizację Strategii.

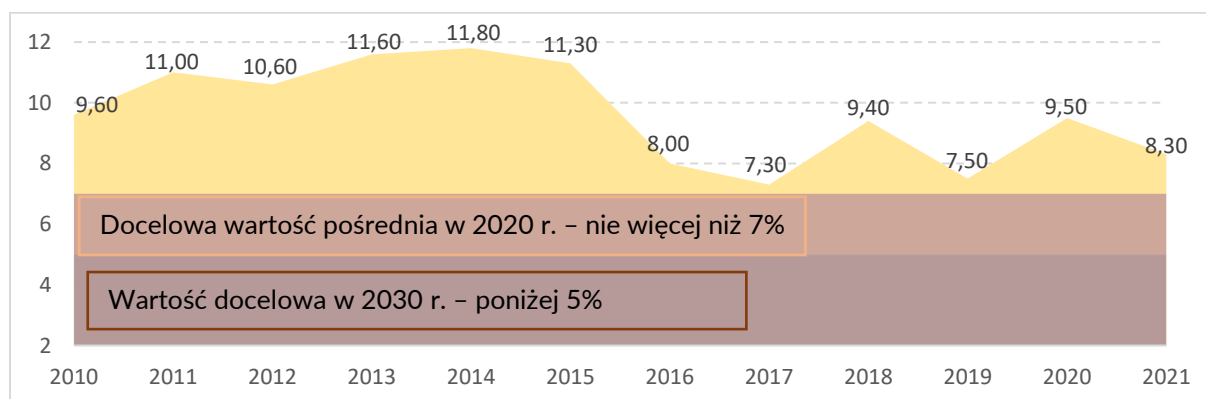
Tabela 6. Wskaźniki odnoszące się do celu szczegółowego III SZRWRiR 2030

Wskaźnik	Wartość bazowa (rok bazowy)	Planowana 2020 Wartość pośrednia	Planowana 2030 Wartość docelowa	Stan realizacji w połowie 2023 r.
Cel szczegółowy III: Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa. Wskaźniki kluczowe monitorujące realizację Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa				
Udział liczby (aktywnych) rejestrowanych organizacji non-profit mających siedzibę na wsi w ogólnej liczbie tych organizacji [%]	34 (2014)	38	45	Cel w trakcie realizacji 35 (2018)
Stopa ubóstwa skrajnego na obszarach wiejskich [%]	7,32 (2017)	7	poniżej 5	Cel zagrożony 8,3 (2021)
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi na obszarach wiejskich	21,3 (2017)	mniej niż 21	mniej niż 19	Cel zagrożony 25,1 (2022)
Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców na terenach wiejskich	76,9 (2017)	77,5	82	Cel zrealizowany 96,8 (2022)
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi	9,82 (2017)	10	14	Cel w trakcie realizacji 13,19 (2022)

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWRiR 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

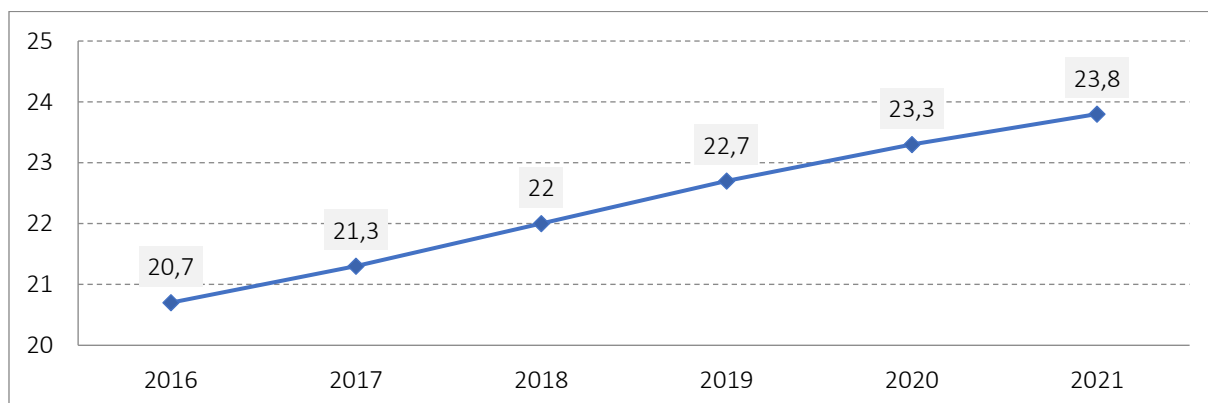
W związku z inflacją spowodowaną wojną na Ukrainie wzrosła stopa ubóstwa skrajnego na obszarach wiejskich. Określa ona odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

Wykres 18. Stopa ubóstwa skrajnego na obszarach wiejskich [%]

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWRiR 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

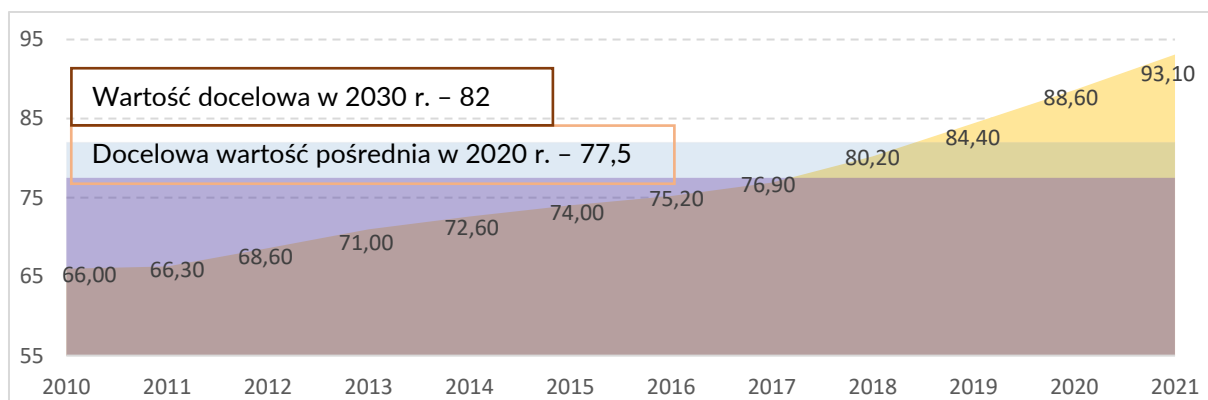
Wykres 19. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi na obszarach wiejskich

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWRiR 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

Z roku na rok rośnie liczba osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) przypadająca na 100 osób w wieku 15-64 lata na obszarach wiejskich. Już obecnie można prognozować, że przy takim tempie „starzenia się społeczeństwa” możliwość osiągnięcia zakładanej wartości wskaźnika dla 2030 r. (mniej niż 19%) jest bardzo mało prawdopodobne.

Wykres 20. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1 000 mieszkańców na terenach wiejskich

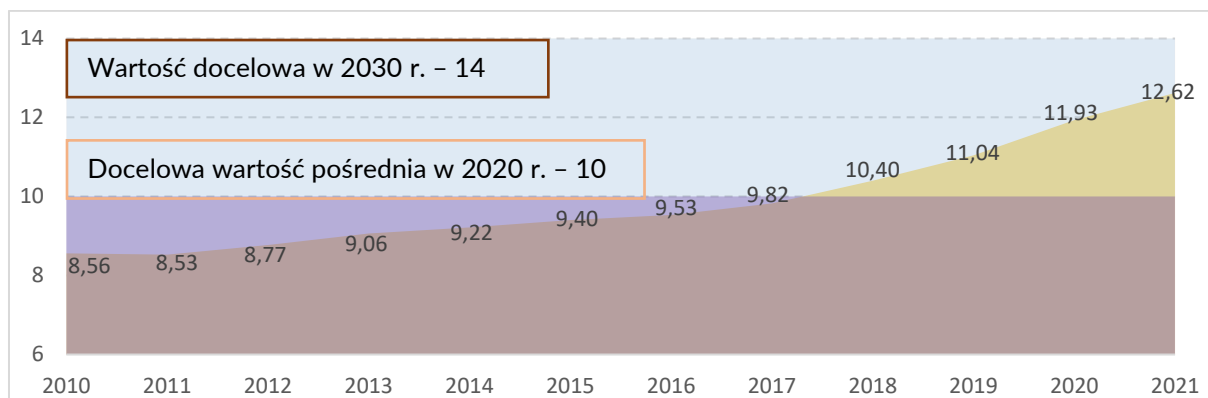
Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWRiR 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

Osiągnięta została natomiast zakładana dla 2020 r. i 2030 r. liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do REGON w przeliczeniu na 1 tysiąc mieszkańców na terenach wiejskich, co pokazuje wzrost przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Potwierdza to również obserwowana wartość wskaźnika *osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi*³¹.

³¹ Wskaźnik określa liczbę osób fizycznych, które mają zarejestrowaną działalność gospodarczą w REGON, przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi.

Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą to osoba fizyczna będąca przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej i inna osoba fizyczna

Wykres 21. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi

Źródło: dane z systemu STRATEG (GUS) i SZRWRiR 2030, opracowanie Departament Strategii i Rozwoju MRiRW

Dla wartości docelowej wskaźnika *osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi* w 2030 roku przyjęto poziom 14. Obecna tendencja wskazuje na możliwość realizacji założenia przed 2025 rokiem.

prowadząca działalność na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku oraz osoba fizyczna prowadząca indywidualne gospodarstwo rolne. Wpisowi do rejestru REGON nie podlega osoba fizyczna w zakresie prowadzonej działalności oświatowej obejmującej prowadzenie przedszkola, szkoły, placówki lub innej jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późniejszymi zmianami). Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą jest jednym z trzech typów jednostek prawnych wpisywanych do rejestru REGON.

6.3 Stan realizacji projektów strategicznych celu szczegółowego III

W ramach celu szczegółowego III *Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa* zdefiniowano następujące projekty strategiczne, za realizację których odpowiada MRiRW:

Nazwa	Stan realizacji	Informacje uzupełniające
Pakt dla obszarów wiejskich	Zrealizowany	Dokument został opracowany i zatwierdzony przez KSRRM oraz KKPR. Pakt stanowił wkład do SZRWIR 2030 oraz PS WPR 2023-2027.
Infrastruktura dla rozwoju obszarów wiejskich	Zrealizowany	W trakcie realizacji projektów powołane zostały różne inicjatywy/fundusze wspierające rozwój infrastruktury na obszarach wiejskich np. Fundusz Dróg Samorządowych (obecna nazwa Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg), Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych. Niezależnie od Funduszy powoływanych przez inne resorty w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich realizowane były działania wspierające inwestycje wodociągowo-kanalizacyjne raz drogowe na obszarach wiejskich.
Nowe szanse na wsi	W trakcie realizacji	<p>Projekt jest realizowany od 2017 r. przez trzy resorty, tj. MFiPR (wsparcie w ramach programów polityki spójności), MRiRW (w ramach PROW na lata 2014-2020) oraz MRiPS (środki Funduszu Pracy).</p> <p>Łącznie, do 31 grudnia 2022 r. w ramach RPO (PI 8i, 8iii, 8v) wsparciem objęto 415 900 osób pochodzących z obszarów wiejskich, a 410 807 osób w ramach PO WER.</p> <p>W związku z tym, że osoby odchodzące z rolnictwa nie są jedyną grupą docelową ww. Priorytetów Inwestycyjnych, nie ma możliwości podania dokładnych kwot wydatkowanych na realizację omawianych działań względem tej grupy.</p> <p>W ramach rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w PROW 2014-2020 do końca 2022 r. w ramach poddziałania 6.2 „Pomoc na rozpoczęcie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich” złożono 31 826 wniosków o przyznanie pomocy (w tym w naborze z 2022 r. – 10 086 wniosków) na kwotę 5 634 mln zł (w tym w naborze z 2022 r. – 1 929 mln zł).</p> <p>Natomiast w ramach Funduszu Pracy – na zasadach ogólnych wynikających z ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2022 r. poz. 690, z późn. zm.) – realizowane jest wsparcie na rzecz rolników oraz członków ich rodzin, którzy zarejestrują się jako bezrobotni lub poszukujący pracy.</p> <p>W 2022 r. zaktywizowano 307,8 tys. bezrobotnych, w tym 146,2 tys. osób zamieszkałych na wsi (47,5% wszystkich zaktywizowanych w roku). Wśród ogółu zaktywizowanych bezrobotnych zamieszkałych na wsi: 69,5 tys. podjęło prace subsydiowane, 51,6 tys. rozpoczęło staże, 18,0 tys. rozpoczęło szkolenia, a 7,0 tys. osób rozpoczęło prace społeczno-użyteczne.</p>

7. Informacja o realizacji wybranych działań i programów pomocowych MRiRW służących realizacji celów SZRWRIr 2030

Sposobem na poprawę warunków gospodarowania w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym były programy pomocowe realizowane w latach 2020-2022 ze środków krajowych lub europejskich.

Jednym z takich programów jest **Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020**, który został opracowywany na podstawie przepisów Unii Europejskiej, w szczególności rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 oraz aktów delegowanych i wykonawczych Komisji Europejskiej. Zgodnie z przepisami Unii Europejskiej, Program jest wkomponowany w system polityki rozwoju kraju, m.in. poprzez mechanizm Umowy Partnerstwa.

Celem głównym PROW 2014-2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich.

Na realizację PROW 2014-2020 Polska otrzymała dodatkowe środki na lata 2021 oraz 2022 do wykorzystania na zasadach określonych w rozporządzeniu 1305/2013 (wprowadzenie okresu przejściowego). Budżet PROW 2014-2020 został zwiększony o blisko 4,6 mld euro, w tym:

- 3 618,7 mln euro środków publicznych w związku z wprowadzeniem okresu przejściowego (z czego ok. 2 303 mln euro stanowią środki EFRROW, a ok. 1 316 mln euro środki współfinansowania krajowego);
- 944,7 mln euro środków z Europejskiego Instrumentu Odbudowy (wsparcie nie wymaga współfinansowania krajowego, ponieważ środki te dotyczą wsparcia na rzecz cyfrowej i środowiskowej transformacji rolnictwa i obszarów wiejskich).

Wydłużono również realizację PROW 2014-2020 o kolejne dwa lata, dzięki czemu w 2021 r. i 2022 r. zostały przeprowadzone kolejne nabory wniosków na wsparcie.

W związku z wprowadzeniem okresu przejściowego do PROW 2014-2020 zaproponowano szereg zmian polegających m. in. na dodaniu nowych instrumentów wsparcia oraz zmianie tabel finansowych Programu – tzw. zmiana strategiczna. Komisja Europejska decyzją z 31 sierpnia 2021 roku (C(2021) 6553), zaakceptowała strategiczną zmianę Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 wprowadzającą m. in. wsparcie na okres przejściowy dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2021-2022.

Wprowadzony okres przejściowy wydłuża implementację PROW 2014-2020 o dwa lata. W tym okresie kontynuowano wdrażanie zdecydowanej większości obecnie istniejących instrumentów wsparcia oraz utworzono dwa nowe instrumenty w ramach Programu, tj.: działanie „Zarządzanie ryzykiem” oraz operacje typu „Zarządzanie zasobami wodnymi na gruntach rolnych” w ramach działania „Inwestycje w środki trwałe”. W okresie przejściowym niektóre instrumenty wsparcia zostały zmodyfikowane, tak żeby skutecznie odpowiadać na

zmieniające się potrzeby rolników, przedsiębiorców oraz mieszkańców obszarów wiejskich, a w efekcie jak najefektywniej wykorzystać środki przeznaczone na wsparcie rolnictwa i obszarów wiejskich.

Do 31 grudnia 2022 r. w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2022 łącznie złożono 7 819 652 wniosków o przyznanie pomocy. Ogółem w ramach Programu zawarto 6 876 328 umów na łączną kwotę 67,1223 mld zł (co stanowi 81,9% limitu środków). Do końca 2022 r. zrealizowano płatności w wysokości 53,256 mld zł dla 1 270 729 beneficjentów z wyłączeniem płatności w ramach instrumentów finansowych.

Kolejnym programem pomocowym realizowanym w latach 2020-2022 jest Program Operacyjny „Rybacko i Morze” na lata 2014-2020 (PO RYBY 2014-2020), który jest krajowym instrumentem wdrażania Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR), wchodzącego w skład Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych.

W ramach perspektywy finansowej 2014-2020 Polsce przyznano ponad 531 mln euro z EFMR, co razem z wkładem z budżetu krajowego (ok. 179 mln euro) daje ponad 710 mln euro. Oznacza to, że nasz kraj jest w czołówce państw, które otrzymały najwięcej środków – alokacja ta stanowi czwartą najwyższą w Unii Europejskiej.

PO RYBY 2014-2020 został zatwierdzony przez Komisję Europejską decyzją nr C(2015) 7386 z dnia 22 października 2015 r. i zakłada realizację 6 priorytetów oraz pomocy technicznej. Przewidziane w nim kierunki wsparcia obejmują nie tylko tradycyjnie rozumiany sektor rybacki, tak jak to miało miejsce w perspektywie finansowej 2007-2013, ale również nowe komponenty dotychczas finansowane z innych źródeł niż fundusze UE. W ramach perspektywy finansowej 2014-2020 wsparciem zostało objęte rybołówstwo morskie, rybacko śródlądowe, akwakultura oraz rozwój lokalny kierowany przez społeczność (Rybackie Lokalne Grupy Działania), a także w niewielkim zakresie przetwórstwo. Do nowych obszarów wsparcia należą m.in.: rynek rybny, gromadzenie danych oraz kontrola i egzekwowanie przepisów Wspólnej Polityki Rybołówstwa, a także Zintegrowana Polityka Morska.

Dzięki unijnemu pakietowi legislacyjnemu, umożliwiającemu uruchomienie działań mających na celu zmniejszenie skutków COVID-19, przesunięto alokację na nowe działania 2.8 Środki dotyczące zdrowia publicznego oraz na działania 1.10 Tymczasowe zaprzestanie działalności połowowej i 5.4 Przetwarzanie produktów rybołówstwa i akwakultury, w ramach których również przewidziano realizację operacji wspierających rybaków i przetwórców w okresie trwania pandemii. W ramach działania 1.10 zakontraktowano 1204 umowy na łączną kwotę przekraczającą 188 mln zł, w ramach działania 2.8 podpisano 712 umów na łączną kwotę 58 mln zł, natomiast w ramach działania 5.4 wybrano do dofinansowania 134 operacje na łączną kwotę przekraczającą 97 mln zł.

W celu zapewnienia większej elastyczności w ramach realizowanych przez beneficjentów zamówień, odstąpiono od stosowania korekt finansowych w przypadku naruszeń zasad konkurencyjnego wyboru wykonawców, w przypadkach, w których epidemia COVID-19 spowodowała brak możliwości przeprowadzenia postępowania zgodnie z ww. zasadami albo ich pełne stosowanie stanowiłoby istotne zagrożenie dla prawidłowej realizacji operacji.

Tabela 7. Zrealizowane płatności

Priorytety/Działania/Poddziałania	Zrealizowane płatności wg stanu na dzień 31 XII 2022 r.	
	kwota dofinansowania w zł	wykorzystanie limitu w %
Priorytet 1. Promowanie rybołówstwa zrównoważonego środowiskowo, zasobooszczędnego, innowacyjnego, konkurencyjnego i opartego na wiedzy	810 388 999,18	77,99%
Działanie 1.1 Środki ochrony oraz współpraca regionalna	8 194 908,84	88,61%
Działanie 1.2 Zmniejszanie oddziaływania na środowisko	16 086 299,05	101,43%
Działanie 1.3 Innowacje związane z ochroną żywych zasobów morza	2 857 754,22	25,95%
Działanie 1.4 Ochrona i odbudowa różnorodności biologicznej	160 169 688,03	91,98%
<i>Poddziałanie 1.4.1 Zbieranie odpadów morskich</i>	85 155 507,35	101,93%
<i>Poddziałanie 1.4.2 Ochrona i odbudowa różnorodności biologicznej</i>	73 686 683,98	82,66%
<i>Poddziałanie 1.4.3 Systemy rekompensaty za szkody wyrządzone połowom przez ssaki i ptaki</i>	1 327 496,70	90,67%
Działanie 1.5 Porty i przystanie - Wyładunek i wykorzystanie całości połowów	21 987 046,94	87,45%
Działanie 1.6 Trwałe zaprzestanie działalności połowowej	53 671 395,95	100,44%
Działanie 1.7 Systemy przyznawania uprawnień do połowów	1 114 022,15	17,26%
Działanie 1.8 Różnicowanie działalności i nowe formy dochodów	35 620 957,38	67,17%
Działanie 1.9 Zdrowie i bezpieczeństwo	26 773 688,27	86,72%
Działanie 1.10 Tymczasowe zaprzestanie działalności połowowej	316 269 500,00	93,64%
Działanie 1.10a Tymczasowe zaprzestanie działalności połowowej	150 921 500,00	87,44%
Działanie 1.10b Tymczasowe zaprzestanie działalności połowowej	165 348 000,00	100,13%
Działanie 1.11 Wartość dodana, jakość produktów i wykorzystywanie niechcianych połowów	91 984 499,32	87,42%
Działanie 1.12 Porty i przystanie - Infrastruktura i budowa przystani	35 564 141,42	24,79%
Działanie 1.13 Innowacje naukowe lub techniczne	29 581 304,93	52,99%
Działanie 1.14 Wymiana lub modernizacja silników	0,00	0,00%
Działanie 1.15 Inwestycje na statku rybackim	7 036 439,33	64,01%
Działanie 1.16 Propagowanie kapitału ludzkiego	3 477 353,35	52,51%
Priorytet 2. Wspieranie akwakultury zrównoważonej środowiskowo, zasobooszczędnej, innowacyjnej, konkurencyjnej i opartej na wiedzy	632 258 074,13	75,67%
Działanie 2.1 Innowacje w akwakulturze	48 241 731,72	63,23%
Działanie 2.2 Usługi doradcze dla gospodarstw akwakultury	5 625 993,98	60,32%
Działanie 2.3 Inwestycje produkcyjne w akwakulturę	303 713 713,43	64,36%
<i>Poddziałanie 2.3.1 Inwestycje produkcyjne</i>	213 022 066,95	69,01%
<i>Poddziałanie 2.3.2 Podnoszenie efektywności energetycznej</i>	20 034 826,70	65,92%
<i>Poddziałanie 2.3.3 Ochrona środowiska</i>	70 656 819,78	53,20%
Działanie 2.4 Wsparcie nowych hodowców	0,00	0,00%
Działanie 2.5 Akwakultura świadcząca usługi środowiskowe	210 195 368,61	99,53%
Działanie 2.6 Szkolenia w akwakulturze	6 320 055,23	73,06%
Działanie 2.7 Ubezpieczenie zasobów akwakultury	0,00	0,00%
Działanie 2.8 Środki dotyczące zdrowia publicznego	58 161 211,16	100,00%
Priorytet 3. Wspieranie wdrażania Wspólnej Polityki Rybołówstwa	83 877 656,54	61,79%
Działanie 3.1 Kontrola i egzekwowanie	42 523 646,71	45,03%
<i>Poddziałanie 3.1.1 Kontrola i egzekwowanie</i>	28 950 096,71	70,75%
<i>Poddziałanie 3.1.2 Modernizacja i zakup statków</i>	13 573 550,00	25,36%
Działanie 3.2 Gromadzenie danych	41 354 009,83	100,09%

Priorytety/Działania/Poddziałania	Zrealizowane płatności wg stanu na dzień 31 XII 2022 r.	
	kwota dofinansowania w zł	wykorzystanie limitu w %
Priorytet 4³² Zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej	347 749 897,72	81,88%
Działanie 4.1 Wsparcie przygotowawcze	99 811,00	90,93%
Działanie 4.2 Realizacja lokalnych strategii rozwoju	336 733 704,42	81,86%
Działanie 4.3 Działania z zakresu współpracy	10 916 382,30	82,27%
Priorytet 5. Wspieranie obrotu i przetwarzania	308 317 357,85	50,33%
Działanie 5.1 Plany produkcji i obrotu	52 775 335,51	69,72%
Działanie 5.2 Dopłaty do składowania	185 755,13	1,58%
Działanie 5.3 Środki dotyczące obrotu	87 613 235,18	29,83%
Działanie 5.3a Środki na dotychczasowy zakres wdrażany w ramach działania	67 067 519,87	64,57%
Działanie 5.3b Środki na rekompensaty za dodatkowe koszty poniesione przez podmioty z sektora rybołówstwa, przetwórstwa i akwakultury w związku z zakłóceniami na rynku powstałymi na skutek wojny na Ukrainie	20 545 715,31	10,82%
Działanie 5.4 Przetwarzanie produktów rybołówstwa i akwakultury	167 743 032,03	72,49%
Priorytet 6. Wspieranie wdrażania Zintegrowanej Polityki Morskiej	0,00	0,00%
Działanie 6.1 Zintegrowany Nadzór Morski	0,00	0,00%
Działanie 6.2 Propagowanie ochrony środowiska morskiego oraz zrównoważonej eksploatacji zasobów morskich i przybrzeżnych	0,00	0,00%
Działanie 6.3 Poprawa wiedzy na temat stanu środowiska morskiego	0,00	0,00%
Pomoc techniczna	165 729 104,96	86,50%
Działanie 7.1 Pomoc techniczna	165 729 104,96	86,50%
Razem (bez Priorytetu 4)	2 000 571 192,66 zł	71,05%

Źródło: dane ARiMR wg stanu na dzień 31 XII 2022 r.

Płatności bezpośrednie to jeden z najistotniejszych instrumentów wsparcia rolnictwa. Wsparcie to ma formę płatności rocznych, które przysługują rolnikom posiadającym grunty rolne lub zwierzęta. Zgodnie z przepisami unijnymi płatności bezpośrednie są, co do zasady, odłączone od produkcji, ponieważ ich nadrzędnym celem jest wsparcie dochodów rolniczych, a nie powodowanie zachęt do zwiększania produkcji. Dzięki temu rolnicy dostosowują swoją produkcję do faktycznego zapotrzebowania rynku i swoich przewag konkurencyjnych, a nie kierują się wysokością płatności bezpośrednich.

Każdego roku o płatności bezpośrednie ubiega się w Polsce ok. 1,3 mln rolników (ok. 21% wszystkich wnioskujących w UE), a powierzchnia zgłaszana przez tych rolników we wnioskach o płatności to ponad 14,2 mln ha (ok. 9% pow. w całej UE).

Stosowanie tego wsparcia ma istotny wpływ na utrzymanie rodzinnych gospodarstw rolnych, które narażone są na silną konkurencję ze strony dużych przedsiębiorstw rolnych, uzyskujących przewagę konkurencyjną w związku z działaniem efektu skali (spadek kosztów jednostkowych wraz ze wzrostem wielkości produkcji). Z tego względu część płatności bezpośrednich ukierunkowana została na małe i średnie gospodarstwa rolne (mające szanse na rozwój w warunkach globalizacji rynków i zmian oczekiwań konsumentów), będące gwarantem prowadzenia działalności rolniczej w sposób zrównoważony środowiskowo. Dzięki temu

³² ARiMR wypłaca środki również w ramach priorytetu 4. W Sprawozdaniu z działalności ARiMR rok 2022 podana została łączna kwota płatności tj. 2 348 321 090,64 zł.

rolnictwo zachowuje swój potencjał w zakresie kreowania miejsc pracy na obszarach wiejskich, a jednocześnie mniejsza jest presja na środowisko naturalne, które łatwiej absorbuje negatywne efekty zewnętrzne przy rozproszonej produkcji rolnej.

W kampaniach 2020-2022 stosowane były następujące rodzaje płatności bezpośrednich:

- jednolita płatność obszarowa (JPO),
- płatność za zazielenienie,
- płatność dodatkowa (redystrybucyjna),
- płatność dla młodych rolników,
- płatności związane z produkcją w dziewięciu sektorach produkcji roślinnej (do roślin strączkowych na ziarno, do roślin pastewnych, do buraków cukrowych, do ziemniaków skrobiowych, do chmielu, do pomidorów, do truskawek, do lnu, do konopi włóknistych) i w czterech sektorach produkcji zwierzęcej (do młodego bydła, do krów, do owiec, do kóz), oraz
- przejściowe wsparcie krajowe (w formie płatności niezwiązanej do tytoniu) finansowane z budżetu krajowego.

Dodatkowo, w 2022 r., w ramach przejściowego wsparcia krajowego, przywrócone zostało stosowanie uzupełniającej płatności podstawowej. W ramach płatności bezpośrednich gospodarstwa mogły również korzystać z uproszczonego systemu dla małych gospodarstw (rolnicy są zwolnieni z kontroli norm i wymogów zasady wzajemnej zgodności, a także z obowiązku stosowania praktyk w zakresie zazielenienia; kwota wsparcia mogła wynieść nie więcej niż 1250 EUR/gosp. i obliczana była jako suma należnych płatności).

Tabela 8. Stawki płatności bezpośrednich oraz przejściowego wsparcia krajowego w latach 2021-2022

Rodzaje płatności bezpośrednich	za rok 2021	za rok 2022
	Jednolita płatność obszarowa	487,62 zł/ha
Płatność za zazielenienie	327,26 zł/ha	347,66 zł/ha
Płatność dodatkowa	184,54 zł/ha	196,14 zł/ha
Płatność dla młodego rolnika	308,59 zł/ha	360,91 zł/ha
Płatność do bydła	336,73 zł/szt.	363,16 zł/szt.
Płatność do krów	426,51 zł/szt.	467,35 zł/szt.
Płatność do owiec	114,47 zł/szt.	121,47 zł/szt.
Płatność do kóz	51,56 zł/szt.	51,05 zł/szt.
Płatność do roślin strączkowych na ziarno	685,70 zł/ha	673,50 zł/ha
Płatność do roślin pastewnych	457,46 zł/ha	515,26 zł/ha
Płatność do chmielu	2 087,75 zł/ha	2 257,46 zł/ha
Płatność do ziemniaków skrobiowych	1 210,32 zł/ha	1 761,46 zł/ha
Płatność do buraków cukrowych	1 547,13 zł/ha	1 806,58 zł/ha
Płatność do pomidorów	3 371,12 zł/ha	3 601,68 zł/ha
Płatność do truskawek	1 313,93 zł/ha	1 575,39 zł/ha
Płatność do lnu	558,70 zł/ha	748,91 zł/ha
Płatność do konopi włóknistych	198,05 zł/ha	274,82 zł/ha
Płatność do tytoniu - grupa Virginia	3,18 zł/kg	3,38 zł/kg
Płatność do tytoniu - pozostały tytoń	2,25 zł/kg	2,44 zł/kg
Uzupełniająca płatność podstawowa		41,10 zł/ha

Źródło: dane ARiMR

Realizowany był również unijny **mechanizm dopłat do prywatnego przechowywania** wołowiny³³, baraniny i koziny³⁴, masła³⁵, odtłuszczonego mleka w proszku³⁶ i niektórych serów³⁷ oraz unijny „**Program dla szkół**”, pozwalający na bezpłatne dostarczanie do szkół mleka i przetworów mlecznych oraz owoców i warzyw. W roku szkolnym 2021/2022, w związku z COVID-19, do *Programu dla szkół* wprowadzono uelastycznienie, polegające na rozszerzeniu standardowej grupy docelowej (klasy I-V szkół podstawowych). Produkty mogły być przekazywane: rodzicom/opiekunom prawnym dzieci biorących udział w zajęciach zdalnie, udostępnione dzieciom uczęszczającym do: klas VI–VIII (w przypadku szkół podstawowych oraz ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia), klas III–V (w przypadku ogólnokształcących szkół baletowych) oraz oddziałów przedszkolnych (w przypadku szkół podstawowych z oddziałami przedszkolnymi).

W ramach realizacji **Krajowego Programu Wsparcia Pszczelarstwa w Polsce na lata 2020-2022**, opracowanego na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013³⁸, w 2020 i 2021 r. pszczelarzom wypłacono wsparcie w wysokości odpowiednio blisko 34 mln zł i 36 mln zł. Wsparcie dotyczyło głównie zakupu leków warrozoobójczych, sprzętu pszczelarskiego, matek, pakietów i odkładów pszczelich, szkoleń oraz analiz miodu.

Na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o *ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich* (Dz. U. z 2019 r. poz. 477) w latach 2020-2022 stosowane były z budżetu państwa **dopłaty do składek producentów rolnych z tytułu zawarcia umów ubezpieczenia od wystąpienia następujących zdarzeń losowych:**

- dla produkcji roślinnej (tj. upraw – zbóż, kukurydzy, rzepaku, rzepiku, chmielu, tytoniu, warzyw gruntowych, drzew i krzewów owocowych, truskawek, ziemniaków, buraków cukrowych lub roślin strączkowych) od: huraganu, powodzi, deszczu nawalnego, gradu, pioruna, obsunięcia się ziemi, lawiny, suszy, ujemnych skutków przezimowania lub przymrozków wiosennych,

³³ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2020/596 z dnia 30 kwietnia 2020 r. przyznające dopłaty do prywatnego przechowywania świeżego i schłodzonego mięsa z bydła w wieku ośmiu miesięcy lub więcej i ustalające z góry stawkę dopłat (Dz. Urz. UE L 140 z 4 maja 2020 r., str. 26).

³⁴ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2020/595 z dnia 30 kwietnia 2020 r. przyznające dopłaty do prywatnego przechowywania mięsa baraniego i koziego oraz ustalające z góry kwotę tych dopłat (Dz. Urz. UE L 140 z 4 maja 2020 r., str. 21).

³⁵ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2020/597 z dnia 30 kwietnia 2020 r. przyznające dopłaty do prywatnego przechowywania masła oraz ustalające z góry kwotę tych dopłat (Dz. Urz. UE L 140 z 4 maja 2020 r., str. 31).

³⁶ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2020/598 z dnia 30 kwietnia 2020 r. przyznające dopłaty do prywatnego przechowywania odtłuszczonego mleka w proszku oraz ustalające z góry kwotę tych dopłat (Dz. Urz. UE L 140 z 4 maja 2020 r., str. 34).

³⁷ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2020/591 z dnia 30 kwietnia 2020 r. wprowadzające tymczasowy nadzwyczajny system dopłat do prywatnego przechowywania niektórych serów oraz ustalające z góry stawkę dopłat (Dz. Urz. UE L 140 z 4 maja 2020 r., str. 1).

³⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 671, z późn. zm.).

- dla produkcji zwierzęcej (tj. bydła, koni, owiec, kóz, drobiu lub świń) od: huraganu, powodzi, deszczu nawalnego, gradu, pioruna, obsunięcia się ziemi, lawiny, uboju z konieczności.

Na dopłaty do ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich ze środków budżetu państwa w roku 2020 została wykorzystana kwota 392 006 tys. zł, natomiast w roku 2021 kwota 549 506 tys. zł.

Na podstawie ustawy z dnia 10 marca 2006 r. o zwrocie podatku akcyzowego zawartego w cenie oleju napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej (Dz.U. z 2022 r. poz. 846) dokonywany jest **zwrot podatku akcyzowego, który przysługuje producentom rolnym** - osobom fizycznym, osobom prawnym lub jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej, będącymi posiadaczami gospodarstw rolnych w rozumieniu przepisów o podatku rolnym. Na zwrot podatku akcyzowego zawartego w cenie oleju napędowego wykorzystywanego do produkcji rolnej w roku 2020 została wykorzystana kwota 1 151 167 tys. zł, natomiast w roku 2021 kwota 1 151 781 tys. zł.

Wprowadzono również szereg ułatwień prawnych i administracyjnych oraz rozwiązań mających na celu większą ochronę producentów rolnych i konsumentów, w tym m.in.:

- 1 października 2021 r. Sejm uchwalił nową ustawę o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi. W ustawie zdefiniowano 16 nieuczciwych praktyk handlowych, w tym 10 bezwzględnie zakazanych, do których należy zapłata w terminie późniejszym niż 30 dni za produkty łatwo psujące się i 60 dni na pozostałe produkty oraz anulowanie zamówienia produktów łatwo psujących w terminie krótszym niż 30 dni przed przewidywanym terminem dostarczenia. Dzięki nowym rozwiązaniom dostawcy produktów rolnych i spożywczych będą mieli większą pewność funkcjonowania na rynku krajowym.
- 22 kwietnia 2021 r. weszły w życie nowe przepisy dotyczące zbierania danych rynkowych. Rozszerzono zakres danych zbieranych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach Zintegrowanego Systemu Rolniczej Informacji Rynkowej, włączono do badań rynkowych podmioty handlu detalicznego, które będą zobowiązane do raportowania ceny zakupu wybranych produktów. Efektem wprowadzonych zmian będzie zwiększenie dostępu do szerszego zakresu informacji o cenach produktów rolno-żywnościowych na poszczególnych etapach łańcucha żywnościowego. Wzmocni to przejrzystość rynku. Zebrane i udostępnione dane posłużą do lepszej analizy sytuacji rynkowej i będą stanowiły podstawę do podejmowania decyzji biznesowych przez podmioty sektora rolno-żywnościowego.
- 2 października 2021 r. weszła w życie ustawa o zmianie ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw oraz niektórych innych ustaw. Wprowadzone zmiany, wynikają z dotychczasowych doświadczeń w zakresie funkcjonowania grup producentów rolnych. Są także odpowiedzią na postulaty zgłaszane przez podmioty zaangażowane w proces tworzenia grup producentów rolnych i same grupy producentów rolnych. Tożsame rozwiązania zostały także wprowadzone w zakresie tworzenia i funkcjonowania organizacji producentów. Nowe rozwiązania mają na celu ułatwienie funkcjonowania podmiotów posiadających status

grupy producentów rolnych albo organizacji producentów, a także wzmocnienie tworzenia tego typu struktur na obszarach wiejskich. Wprowadzone zmiany powinny zwiększyć konkurencyjność grup i organizacji na rynku produktów rolnych, a co za tym idzie dochodowość gospodarstw rolników będących ich członkami.

Podsumowanie

Niezagrażona jest realizacja celu związanego z zapewnieniem bezpieczeństwa żywnościowego. Wskazuje na to m.in. stabilna pow. użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej oraz rosnąca wartość eksportu produktów rolno-spożywczych i udział osób młodych wśród rolników.

Obserwuje się również pozytywny trend w rozwoju przedsiębiorczości i postaw przedsiębiorczych na obszarach wiejskich.

Umiarkowany postęp odnotowuje się w rozwoju infrastrukturalnym wsi i niwelowaniu dystansu rozwojowego dzielącego wieś od miasta.

Największe zagrożenia niezrealizowania w pełni zakładanych celów występują w odniesieniu do wyzwań demograficznych, rozwarstwienia ekonomicznego wśród ludności wiejskiej i rolników (znaczące różnice w dochodach rolników z małych i średnich gospodarstw versus duże gospodarstwa), tempa zmian agrarnych, budowy odporności rolnictwa na zmiany klimatu i osiągnięcia wysokiego poziomu innowacyjności rolnictwa.

Łagodzenie negatywnych skutków pandemii COVID-19 oraz reakcja na aktualną sytuację gospodarczą w związku z rosyjską agresją w Ukrainie są jednymi z priorytetów w zakresie dalszego rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego. Obecna sytuacja społeczno-gospodarcza, powoduje konieczność przewartościowania podejmowanych działań i ich modyfikacji pod kątem dostosowania do jak najbardziej efektywnego wspierania sektora rolnego, w tym w celu zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego.

Należy szukać nowych form wsparcia polskiego sektora rolnego przy wykorzystaniu dostępnych źródeł finansowania, w tym w ramach środków z budżetu krajowego oraz budżetu Unii Europejskiej perspektywy finansowej 2021-2027. Filarem tych działań powinno być zaangażowanie wszystkich instytucjonalnych interesariuszy rozwoju obszarów wiejskich - administracji rządowej i administracji samorządowej.

W związku z tym MRiRW przygotowało projekty inwestycyjne, przewidziane do realizacji w ramach Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności, określającego cele związane z odbudową i tworzeniem odporności społeczno-gospodarczej Polski po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19 oraz służące ich realizacji reformy i inwestycje.

Dalszej realizacji wymagają zapisy *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030* w zakresie tworzenia warunków, które pozwolą na współpracę, wzajemne uzupełnianie się i wykorzystanie potencjału zarówno małych, średnich jak i dużych gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw rolno-spożywczych oraz umożliwienie rozwoju każdego z nich. Szczególnie istotne są również działania mające na celu zachowanie struktury przestrzennej, społecznej i gospodarczej wsi oraz realizowanie przez gospodarstwa rolne publicznej misji w zakresie kształtowania świadomości obywatelskiej o rolnictwie, gospodarce rolno-spożywczej oraz dziedzictwie kulturowym polskiej wsi.

Zapisy SZRWiR 2030 powinny w większym stopniu znaleźć swoje odzwierciedlenie w obszarze programowania i finansowania działań publicznych, w tym również tych współfinansowanych ze środków europejskich w perspektywie 2021-2027. Tylko część

priorytetowych inwestycji będzie mogła być finansowana ze środków UE z uwagi na ograniczenia wynikające z wysokości budżetu, selektywności celów i koncentracji tematycznej największych polityk europejskich. Konieczne jest zatem, aby realizacja postanowień SZRWiR 2030 odbywała się poprzez programy i działania tworzące jednolite, spójne podejście do rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego na poziomie krajowym i regionalnym oraz w ramach wszystkich dostępnych środków publicznych do 2030 r., w tym środków krajowych.

Elementem systemu dokumentów i działań programowych/wdrożeniowych na lata 2020-2030 są dokumenty określające sposób wykorzystania środków europejskich perspektywy finansowej na lata 2021-2027. Należą do nich w szczególności *Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027* współfinansowany ze środków I i II filara WPR (tj. przez odpowiednio Europejski Fundusz Gwarancji Rolnej i Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich), dokumenty programowe realizujące *Umowę Partnerstwa 2021-2027* współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury (tj. regionalne i krajowe programy na lata 2021-2027) oraz *Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności*.

Efektywne wykorzystanie środków UE na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i sektora rolno-spożywczego po 2020 r. wymaga bardzo dobrej i ścisłej współpracy wszystkich podmiotów biorących udział w przygotowaniu dokumentów wdrożeniowych. Dotyczy to zarówno współpracy międzyresortowej w odniesieniu do ogólnokrajowych dokumentów wdrożeniowych, jak i współpracy z regionami oraz między nimi w odniesieniu do programów regionalnych 2021-2027.

W SZRWiR 2030, ze względu na jej przyjęcie jeszcze w 2019 roku, nie było możliwe umieszczenie informacji nt. kluczowych obecnie dokumentów UE, tj.: Długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich w UE i wynikających z niej *Paktu na rzecz obszarów wiejskich* oraz *Planu działania na rzecz pobudzenia zrównoważonego, spójnego i zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich* oraz ostatecznego brzmienia strategii Europejski Zielony Ład i Strategii od Pola do Stołu. W Strategii nie ma też odzwierciedlenia projektów i programów wynikających z Polskiego Ładu oraz Polskiego Ładu dla Polskiej Wsi. Dodatkowo został przyjęty nowy budżet UE po 2020 r., utworzono Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, Europejski Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, który m.in. zapewnia dodatkowe finansowanie inwestycji w okresie przejściowym PROW 2014-2020 oraz Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności. Powstały również nowe formy wsparcia związanego z wystąpieniem pandemii COVID-19 jak np. REACT-UE. Mając na uwadze powyższe, w lutym 2022 r. rozpoczęto proces *aktualizacji Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030*. Zaktualizowana Strategia, zgodnie z art. 13 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, będzie nadal zachowywała spójność ze średniookresową strategią rozwoju kraju (SOR 2030).

Spis wykresów

Wykres 1. Udział powierzchni obszarów wiejskich i miejskich w Polsce wg typów i województw w 2021 r.....	9
Wykres 2. Struktura ludności w Polsce wg miejsc zamieszkania i województw w 2021 r.	10
Wykres 3. Zmiana liczby ludności w latach 2011-2021 na obszarach wiejskich i miejskich w Polsce wg województw.....	11
Wykres 4. Relacja przeciętnych rocznych dochodów do dyspozycji netto na 1 osobę w gospodarstwie domowym na wsi do miasta	17
Wykres 5. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym na wsi [%]	18
Wykres 6. Wartość stopy ubóstwa skrajnego na obszarach wiejskich	19
Wykres 7. Udział produktów przetworzonych w eksporcie produktów przemysłu rolno-spożywczego wyrażony w [%].....	19
Wykres 8. Powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej [w mln ha].	25
Wykres 9. Wartość eksportu artykułów rolno-spożywczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca [euro]	25
Wykres 10. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym [ha] w latach 2010-2020	26
Wykres 11. Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie w relacji do dochodu na 1 osobę z pracy na własny rachunek [%].....	27
Wykres 12. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi [%]	37
Wykres 13. Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców wsi.....	37
Wykres 14. Powierzchnia użytków ekologicznych ogółem w tys. ha [ha]	38
Wykres 15. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z dostępu do Internetu o przepustowości przynajmniej 100 Mb/s [%].....	38
Wykres 16. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wiejsku 15 lat i więcej na wsi	43
Wykres 17. Wskaźnik zatrudnienia osób w wiejsku 15 lat i więcej na wsi	43
Wykres 18. Stopa ubóstwa skrajnego na obszarach wiejskich [%]	46
Wykres 19. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi na obszarach wiejskich.....	47
Wykres 20. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1 000 mieszkańców na terenach wiejskich	47
Wykres 21. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi.....	48

Spis tabel

Tabela 1. Wskaźniki kluczowe przedstawiające stopień realizacji celu głównego Strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa do roku 2020 (z perspektywą do 2030).....	17
Tabela 2. Wskaźniki odnoszące się do celu szczegółowego I SZRWIR 2030.....	24
Tabela 3. Udział rolnictwa w emisjach głównych gazów cieplarnianych.....	34
Tabela 4. Produkcja biogazu rolniczego i energii elektrycznej z biogazu rolniczego w latach 2020 – 2022.....	34
Tabela 5. Wskaźniki odnoszące się do celu szczegółowego II SZRWIR 2030.....	36
Tabela 6. Wskaźniki odnoszące się do celu szczegółowego III SZRWIR 2030.....	46
Tabela 7. Zrealizowane płatności.....	52
Tabela 8. Stawki płatności bezpośrednich za lata 2021-2022.....	54

Spis map

Mapa 1. Obszary miejskie i wiejskie wg TERYT (2020 r.).....	5
Mapa 2. Delimitacja obszarów wiejskich wg stanu na 1 stycznia 2021 r.	7
Mapa 3 Typologia strukturalna obszarów wiejskich.....	8
Mapa 4 Zmiana liczby ludności wg gmin w latach 2000–2019 (w%).....	12
Mapa 5 Przyrost naturalny ludności na obszarach wiejskich wg województw w 2021 r.....	13
Mapa 6 Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na obszarach wiejskich wg województw w 2021 r.	13
Mapa 7 Liczba świadczeniobiorców emerytur KRUS na 100 osób w wieku poprodukcyjnym	27